

2015 • 12

LXVIII. évfolyam • december

művelődés

közművelődési havilap

művelődés

közművelődési havilap

Szerkesztőségi tanács:

Benkő Judit
Egyed Ákos
Guttman Szabolcs
Kása Zoltán
Péter István
Pozsony Ferenc
Székely Sebestyén György
Széman Péter
Szikszai Mária

A szerkesztőség:

Dáné Tibor Kálmán (főszerkesztő)
Benkő Levente
Péter János

Postacím:

400183 Cluj-Napoca,
str. Gheorghe Lazăr nr. 30.,
O. P. 1. Cluj, C. P. 123
tel/fax: +40 264 434 110
honlap: www.muvelodes.net
e-mail: szerkesztoseg@muvelodes.net,
muvelodes@yahoo.com
Bankszámlaszám: Redakcja Művelődés
RO57TREZ21621G335000XXXX
Adószám: 9549909

ISSN 1221 - 8693

Megjelenik a Kolozs Megyei
Tanács támogatásával
Apare sub egida Consiliului
Județean Cluj

Nyomdai előkészítés:

IDEA PLUS – Kolozsvár
Lapterv: Könczey Elemér
Műszaki szerkesztés: Fazakas Botond

Nyomdai munkálatok:

IDEA nyomda – Kolozsvár
Igazgató: Nagy Péter

Ára 3 lej

Tartalom

Benkő Levente: Hálóvendég vagy falustárs? 3

közösség

Józsa Benjámín: Magyar Nagyszeben 4

kibeszélő

Laczkó Vass Róbert: Nyitott szemmel XXV. Mélyélesség – 2. rész 10

enciklopédia

Murádin Jenő: A Peielle család, az EMKE támogatója 15

Kürtössy Péter: Betyárok a magyar kártya lapjain 17

könyvesház

Péter Éva: Hasznos könyv karvezetőknek 20

A. Gergely András: Társadalmi kommunikáció, közösségi változás-univerzum 22

vadrózsák

Varga J. Csaba: A mérai tájház: helyi értékek megőrzése és közreadása 24

szabadidő

Tőkés Árpád: Ifi Tájéfutó Európa Bajnokság lesz Kolozsváron 26

összesítő

Művelődés 2015 • tartalom 29

Lapszámunk szerzői:

A. Gergely András – kulturális antropológus, Pécs
Józsa Benjámín – ny. magyar szakos tanár, Nagyszeben
Kürtössy Péter – néprajzkutató, Pécs
Laczkó Vass Róbert – színművész, Kolozsvár
Murádin Jenő – művészettörténész, Kolozsvár
Péter Éva – Zenetanár, Kolozsvár
Tőkés Árpád – mérnök, tájfutó, Kolozsvár
Varga J. Csaba – néprajzkutató, Kolozsvár

A címlapon Farkas György felvétele.

A hátsó borítón a mérai tájház udvara látható. Varga J. Csaba fényképe.

A naptáron felhasznált fényképet Szabó Kinga készítette.

Támogatók:

Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület
RMDSZ – Communitas Alapítvány
Hargita Megyei Kulturális Központ
Hargita Megye Tanácsa
Kovácszna Megyei Művelődési Központ
Kovácszna Megye Tanácsa

Médiapartnerek:

Hálóvendég vagy falustárs?

Az utóbbi két évtizedben egyre többen költöznek városról falura. Ki divatból, ki más megoldás híján, ki pedig azért, mert eleve falusi környezetben született, nevelkedett, következésképpen valamennyi civilizációs kínálata dacára sem csábító számára a város. Hadd ne feledjem el gyorsan hozzátenni: olyan emberekről, pontosabban elsősorban olyan emberekről van szó, akik városban dolgoznak és falun laknak, tehát otthonról munkába s visszaingáznak; közép- vagy/és felsőfokú végzettséggel bírnak, az egyetemes, ezen belül magyar kultúrában, s ezen felül nyilvánvalóan saját szakterületükön átlagon felül otthonosak, következésképpen elvileg hozzátelhetnek valamit az adott falu vagy község, egyszóval közösség közművelődési életéhez. Szándékosan nem írtam értelmiségiakat, hiszen értelmiséginek lenni – nálam legalábbis – elsősorban habitust, gondolkodásmódot, és nem feltétlenül főiskolai-egyetemi végzettséget jelent.

Anélkül, hogy bárkit is megsértenék, illetve anélkül, hogy általánosítanék, induljunk ki abból, hogy faluhelyen az emberek mindennapi élete inkább szól a ház körüli, az otthoni, a gazdálkodással kapcsolatos munkákról, semmint a kultúra, ezen belül a közművelődés „fogyasztásáról”, esetleg szervezéséről. Dologidőben, azaz tavaszi szántás-vetéstől őszi betakarodásig mindenképpen. Faluhelyen az egyházi-gyülekezeti, az egyéni, vagy a családi eseményeken, az évente egyszer megszervezett falunapokon kívül távolról sem mindennaposak az olyan közművelődési események-rendezvények, mint amilyenek közül – főleg az erdélyi viszonylatban közepes és nagyobb – városokban olykor a bőség zavarával válogathat kedvére az ember. Szerencsés eset, és a helyi szellemi élet meghatározó emberektől függ, hogy valamely egyházi eseményhez, például egy egyetemes imahéthez úgynevezett világi kulturális esemény-rendezvény is társul. Az imént említett mindennapi házi-háztáji teendők mellett ma már a televíziók – gyakran kétes értékű – műsordömpingje is leköti és elvonja az emberek nagy részének a figyelmét, egyebek mellett ebből is adódik, hogy falvakról ma már nemigen járnak be városba, színházi, opera- vagy operett-előadásokra, pódiumműsorokra az emberek, és a társulatok autóbuszai sem hozzák-viszik előadásra a falusi bérleteseket. Egy szó, mint száz: a kultúra, a közművelődés kevésbé hozzáférhető a falusi ember számára.

Megkerülhetetlen tehát a kérdés: közelebb tud-e menni valamiféleképpen a kultúra, a közművelődés a falusi emberekhez? Tud-e, illetve akar-e tenni valamit az a bevezetőben említett, falun lakó, de városban dolgozó, a városi kulturális kínálattal minden áldott napon találkozó ember annak a közösségnek a szellemi gyarapodásáért, amelyben életének jelentős részét tölti? Főleg olyan körülmények között, hogy a vele éppen fordított irányban, azaz városról falura ingázó tanítók-tanárok nem mindenikének jut ideje, ereje és kedve az adott falu közművelődésével is bíbelődni. Nem tudom, készült-e már felmérés arról, hogy a falun lakó, de városban dolgozó és a kultúrában jártas emberek közül hányan kapcsolódnak be, vagy vesznek részt valamilyen szinten annak a közösségnek a mindennapi életében, de főleg a kultúrának ama közösségben való népszerűsítésében, ahova, ha egyéb nem is, de a lakásuk mégiscsak köti. Arról sincs adatom, hogy ezek közül az emberek közül kinek jut egyáltalán ideje arra, hogy a mindennapok rohanása után estefelé szállására térve valamely közművelődési események-rendezvények cselekvő részese, netán éppen animátora legyen. És azt sem tudom, hogy egyáltalán kit mennyire érdekel az a hely, ahova, ha egyéb nem is, de a hálózobája mégiscsak köti.

De azt tudom, hogy az ember valamiféleképpen adósa annak a közösségnek, amelyik őt befogadta. Nem kell ahhoz tolamakodni, hogy ki-ki a tudásából, ismereteiből és ismeretségi-baráti köréből adjon valamit, amitől a közművelődés közelebb kerülhet a falusi emberekhez. Főleg a betakarodás utáni és tavaszi szántás vetés előtti hosszú-hosszú estéken.

Józsa Benjámín

Magyar Nagyszeben

„Nagyszeben ősidőktől fogva német lakossággal bírt, kik némely kútfők szerint már Szent István által odatelepített bajor bevándorlók...”

Lászlóffy Aladár írja a *Korunk*, 2007. márciusi számában az *Óda Szebenhez gyermekhangra* című írásában: „Szeben szebb, mint polgárosodás, mint cifra gótika, mesebeli monarchia, és számomra mélyebb minden Habsburg civilizációnál.” Emellett az erdélyi tárgyú történelmi regényekben és elbeszélésekben, így Jósika Miklós, Jókai Mór, Kemény Zsigmond, Benedek Elek, Móricz Zsigmond, Makkai Sándor, Méliusz József és Szabó Gyula műveiben gyakran feltűnik Szeben a cselekmény fontos színhelyeként.

Az 1883-ban Budapesten kiadott *Magyar Lexikon* 12. kötetében olvashatjuk: „Nagyszeben ősidőktől fogva német lakossággal bírt, kik némely kútfők szerint már Szent István által odatelepített bajor bevándorlók, de túlnyomó vélemény szerint bizonyos Hermann nevű nürnbergi polgárnak vezetése alatt 1160-ban (II. Géza alatt) bejött és kiváltságokban részesített telepítvényesek.” Az első világháború végéig a város lakosságának többsége német volt, de letelepedtek itt románok és magyarok is. A magyarok lélekszáma főleg a 18. században gyarapodott II. József király türelmi rendeletének kibocsátása (1781) után. Abban az időben sok magyar nemes vásárolt földbirtokot, és épített

házat városunkban, de betelepedtek magyar értelmiségiek, tisztviselők, iparosok és munkások is. 1910-ben a magyar népszámlálási adatok szerint Nagyszeben összlakossága 33 489 fő volt, amelyből német 16832, román 8824 és magyar 7252. Azóta állandóan csökkent a magyar lakosság száma, 1970-ben 5703-an, 2002-ben 3193-an voltunk, jelenleg körülbelül 2300-an vagyunk.

A magyar kultúra s jeles képviselői Szebenben

Nagyszebenben főleg a 19. század közepétől fejlődött a magyar kultúra. Habár a magyarok létszáma csökkent az első világháború után, gazdag magyar kulturális tevékenység bontakozott ki napjainkig, s főképp az 1989. decemberi rendszerváltás után.

Sok jelentős magyar tudós, író, képzőművész és zeneművész élete és tevékenysége kapcsolódik Nagyszebenhez. Csupán rövid tájékoztatást nyújtok ezekről, persze a teljesség igénye nélkül. 1444-ben Rozsnyói János magyar festőművész megfestette a gótikus evangélikus templom oltára melletti Krisztus-képet. A festő nevének latin változata olvasható a képen: Johannes Rosenau. Borbély István és Sebesi Pál véleménye szerint Heltai Gáspár nem Nagydisznódon, hanem Szebenben született. Városunkban látta meg a napvilágot Oláh Miklós (Nicolaus Olahus, 1493–1568) havasalföldi román származású tudós, esztergomi érsek, Magyarország királyi helytartója, államférfi és történetíró, akinek a latin nyelvű tudományos munkáit Európa legnagyobb tekintélyű tudósai is méltányolták. A középpajtai születésű, Nagyszebenben letelepedett és itt elhunyt Gyenge Imre (1939–1986) szobrászművész mintázta meg alakját, de korai halála miatt barátai fejezték be az alkotást, amely jelenleg a Generalul Magheru utcában áll, közel az Orsolyák templomához. A szobron nincs feltüntetve sem Oláh Miklós, sem Gyenge Imre neve. Nagyszebenben

fejtette ki tudományos munkásságát Köleséri Sámuel (1663–1732) orvos és polihisztor, akinek latin nyelvű tudományos művei egész Európában ismertek voltak.

Kiemelt figyelmet érdemel a már 1528-tól európai hírű nagyszebeni könyvnyomtatás. A német nyelvű könyvek mellett sok román és magyar nyomtatványról tud a szakirodalom. A híres magyar nyomdász, Szcenci Kertész Ábrahám (?–1667) miután Leydenben elsajátította a nyomdász mesterséget, előbb Nagyváradon, majd Kolozsváron és végül Nagyszebenben dolgozott. Szebeni nyomdájából 43 könyv került ki, ezek közül 18 magyar, 24 latin és egy német nyelvű. II. Rákóczi György fejedelem 1648-ban nemesiséget adományozott Szcencinek. Ezt a nemesi oklevelet az itteni Állami Levéltár őrzi. Bod Péter (1712–1769) református lelkész, az egykori nagyenyedi diák, Árva Bethlen Kata udvari papja Olthévízen, majd a magyarigeni református egyházközség pásztorja volt. Legmáradandóbb alkotása a *Magyar Athenas*, az első magyar irodalomtörténeti lexikon; ez a híres könyv Nagyszeben egyik német nyomdájában jelent meg 1766-ban. A szerző szerint „Erdélyben és Magyarországon élt tudós emberek históriája” több mint ötszáz régi magyar íróra vonatkozó adatokat közöl. Ezen kívül Bodnak további öt teológiai tárgyú magyar nyelvű művét nyomtatták városunkban. 1817-ben adták ki egy szebeni német nyomdában az *Öt szomorú játék*

című könyvet, amelynek szerzőjeként egy hazafit említenek. Kiderült, hogy ez a hazafi a Szeben megyei Bolyáról származó Bolyai Farkas volt.

Kazinczy Ferenc (1759–1831) író, költő, irodalomszervező és a nyelvújítási mozgalom vezetője, miután kiszabadult a kufsteini börtönből, erdélyi körútra indult, és meglátogatta Nagyszebent is. Élményeiről az *Erdélyi levelek* című könyvében számolt be. „Nagy-Csűr mellett meglátogatánk a szép fekvésű Szebent. Északról délre hosszú lapály terület el, s annak alig érezhető emelkedésén álla előttünk a város, túl azon a Kárpát magas bércei meredeznek kised távolságban. Nem messziről látni, hogy Szeben századok óta hízik.” Leírja az árvaházat, a sétalót (a Disznódi utcát), majd részletesebben a Brukenthal Múzeumot és a Könyvtárat is. „A képgyűjtemény 12 szobát tölt be, s ez 92 darabból áll: nagy részben az alföldi (Németalföldi) iskola művei és másolatok... Rend kellene más s gazdagabb... Idővel az is meglesz... A galéria Corregio, Titian, Rubens, Rembrandt és más mesterek műveivel dicsekedhetik.” Kazinczy felfigyelt egy festményre, amely Kupeczky János alkotása volt, illetve annak a másolata. Azt hitte, hogy II. Rákóczi Ferencet ábrázolja, de a 20. században magyarországi szakértők megállapították, hogy nem Rákóczi portréja, hanem egy ismeretlen kuruc harcosé.

Hosszabb időt töltött Nagyszebenben Barabás Miklós (1810–1898) festőművész. „250 váltóforinttal a zsebemben, szalondruhával és fehérneművel tisztességesen fölszerelve, minden ingóságommal együtt 1828 év január hó ötödikén reggel útnak indultam Szebenbe.” Szomorúan vált el az enyedi kollégiumtól, amelyben hat és fél éves korától 18 éves koráig tanult. Érkezésének híre hamar elterjedt a városban, és nagyon sok portrét rajzolt. Barátságot kötött a Brukenthal Képtár felügyelőjével, kulcsot kapott, s bármikor látogathatta a híres intézményt. Sok előkelőséget is lerajzolt hat hónap alatt, amíg itt tartózkodott.

Arra is büszkék lehetünk, hogy a nagyszebeni Állami Levéltárban őrzik az 1568-as Tordai Országgyűlés eredeti dokumentumait.

Nem mellékes megemlíteni, hogy a szebeni Magyar Oskola növendékei 1690 körül előadtak egy színdarabot,

tehát akkor már létezett magyar elemi iskola.

Arra is büszkék lehetünk, hogy a nagyszebeni Állami Levéltárban őrzik az 1568-as Tordai Országgyűlés eredeti dokumentumait. Ezen az országgyűlésen foglalták törvénybe Európában elsőként a vallásszabadságot. Ugyanakkor a Brukenthal Múzeumban őrzik az Erdélyi Országgyűlés néhány fontos dokumentumát. Ezeket itt nyomtatták 1791-ben, 1792-ben, majd 1834-ben és 1837-ben.

A 19. század első felében megindult a szebeni magyarok társadalmi és művelődési szervezkedése. 1837-ben Olvasóegylet, majd 1877-ben Dal és Műkedvelő Egyesület alakult. A nagyszebeni Dalkörnek 30 tagja és 90 pártoló tagja volt 1877-ben. A kórus néhány év múlva már 60 tagot és 184 pártolót számlált, és 290 darabból álló gazdag hangjegytárral rendelkezett. 1896-ban millenniumi ünnepek nagyszebeni rendezvényein a Vármegyeház Dísztermében nagy sikerrel szerepelt.

A helyi Filharmónia 1949-ben alakult meg, azóta 31 magyar zenész volt a tagja. 1956 óta 14 magyar zenetanár dolgozott Nagyszebennek, ennek ellenére a 15. számú általános iskolában mégis román zenetanárok tanítottak a magyar osztályokban. A katolikus és a református egyháznak vegyes kórusa van, karvezetőjük Bajka Ödön kántor és Fekete Ibolya tanárnő.

A huszadik századi jelesek közül is hadd emeljünk ki néhányat. A szebeni származású Vámszer Géza (1896–1976) tanulmányozta Oltszakadát község kis magyar közösségének történetét,

Városunk egyik, talán legfontosabb eseménye az volt, amikor Petőfi Sándor és a legendás hírű Bem tábornok a szabadságharc idején itt járt. Petőfi 1849. április elsején érkezett Nagyszebenbe.

nyelvjárását, népszokásait stb. 1940-ben *Szakadát, egy Szeben megyei magyar szórvány* című kitűnő monográfiát adott ki Kolozsváron. Ezt a könyvet 2007-ben egy magyar-román szülőktől származó tanárnővel, Coman Franciskával lefordítottuk román nyelvre, Serfőző Levente pedig több száz példányban kiadta.

Méliusz József 1943-ban dél-erdélyi utazása során meglátogatta Nagyszebenben. Élményeit a *Sors és jelkép* című könyvében írta meg.

Több magyar színész és képzőművész élete kapcsolódik városunkhoz. Például itt tartózkodott gyermekkorában Lám Béla, Boncza Berta első jegyese, magyar író (1892–1973). A Lám család lakása a Nagypiacon volt. Egyik visszaemlékezésében Lám Béla leírja, hogy miképp került elő egy híres freskó a lakásuk falán meszelés alkalmával.

Itt született Bács Ferenc színművész 1936-ban. Jelenleg Magyarországon él. Meghívottja volt a 2010. évi *Ars Hungaricának*, nagy szeretettel fogadta a közönség a Márai Sándorról szóló *Emigráns* című film főszereplőjét.

Városunkban élt és alkotott Bodor Mária Rozália (1933–2004). Édesapja Szeben első rádióműszerésze volt, osztálytársa és barátja Borsos Miklósnak. Elvégezte a kolozsvári Ion Andreescu Képzőművészeti Főiskolát, majd a nagyszebeni Állami Színház jelmez- és díszlettervezője volt. A legértékesebb művészi alkotásait a Brukenthal Múzeum őrzi.

Nagyszebenben született Péterffy Lajos színművész. A Színházművészeti Főiskola elvégzése után több színháznál dolgozott. Művészi pályájának főbb színhelyei Sepsiszentgyörgy, Brassó, Temesvár, Kolozsvár, majd Nagyvárad. Több mint száz szerepet alakított, sok értékes kitüntetést kapott.

Incze Ferenc (1910–1988) Gyergyószentmiklóson született, és szüleivel gyermekkorában Szebenbe került, itt végezte elemi és középiskolai tanulmányait. Itt élt és alkotott 1939-ig, amikor Kolozsvárra költözött. Nem fogadta el a szocialista-realista művészeti követelményeket, mert az expresszionista és szürrealista stílus híve volt. Festményeit itthon nem értékelték, de Párizsban igen. Elnyerte a Párizsi Szalon ezüstérmét, és a Francia Művészek Társasága örökös tagjává választotta.

Gyenge Imre (1939–1986) szobrász Középjárában született, majd tanulmányai elvégzése után Szebenben a Népművészeti iskolában tanított. Ő szervezte meg a szelistryei szobrásztáborot. Tragikus halála miatt életműve nem teljesíthető ki.

Kasza Imre (1952, Lövéte) festő, tanulmányai elvégzése után városunkban muzeológusként dolgozott, majd kivándorolt Svédországba. 2007-ben megkapta Budapesten a magyar művészet lovagja kitüntetést.

Csutak Levente (1940, Kovászna) grafikus és szerkesztő, nálunk volt rajztanár, majd 1969-ben a *Brassói Lapok* grafikai szerkesztője lett.

Orth István grafikus (1945, Nagyszékely) tanulmányai elvégzése után a Brukenthal Múzeum főrestaurátora volt 1976-tól 2000-ig. A Lucian Blaga Egyetem Képzőművészeti Fakultásának tanára. Gazdag munkásságát sok kitüntetéssel jutalmazták. Józsa István írt monográfiát művészetéről.

Petőfi és Bem emlékezete

Városunk egyik, talán legfontosabb eseménye az volt, amikor Petőfi Sándor és a legendás hírű Bem tábornok a szabadságharc idején itt járt. Petőfi 1849. április elsején érkezett Nagyszebenbe. Szállása az egykori Wiesengasse utca 23. számú házában volt. Ezt az utcát az osztrák-magyar kiegyezés (1867) után Petőfi utcának nevezték el, majd a kommunizmus idején Tipografilor (Nyomdászok – szerk. megj.) utca nevet kapta. Az említett épületre 1911. április elsején nagyszabású ünnepség keretében Petőfi bronzdomborműt helyeztek el, a budapesti Istók János szobrász alkotását. Az eseményen jelen volt Jászai Mari budapesti színésznő és dr. Ferenczi Zoltán irodalomtörténész, a Petőfi Társaság elnöke.

Szilágyi Gyula, a Magyar Királyi Főgimnázium tanára, a helyi Petőfi Emlékbizottság elnöke ünnepi beszédében egyebek mellett ezt mondta: „Megjelentél hát itt újra közöttünk nemzeti költészetünk halhatatlan alakja, csak viharában eltűnt szabadsághősünk. Amikor először jöttél, akkor nem hívtak és nem várt senki, most pedig több ezren ünnepelnek Téged.” Az ünnepségen

egy német értelmiségi elmondta, hogy Goethe-től származik a világirodalom fogalma, Petőfi Sándortól a világszabadság eszméje.

A Petőfi-dombormű az első világháború viharában eltűnt, majd 1948-ban a szebeni városi tanács két magyar tanár javaslatára magyar és román nyelvű emléktáblát helyezett el az épület homlokzatán. 2007-ben a városi tanács a Szent Ferenc rendi iskola mögötti parkot Petőfiről nevezte el. Ebben a parkban állítottak Petőfi emlékművet a szebeni magyarok ugyanabban az évben. A Petőfi parkban szerették volna felépíteni a Kós Károly stílusában tervezett Magyar Pavilont, de ezt a tervet a polgármester nem hagyta jóvá.

Lengyel Balázs *A szebeni fiúk* című ifjúsági történelmi regénye 1952-ben jelent meg először Budapesten. Később a színpadi változatát a magyar fővárosban mutatták be. A regény fiktív cselekményének legfőbb színhelye Nagyszeben. Az 1848-as szabadságharc idején zajló események szereplői között találjuk Petőfi Sándort és Bem apót, valamint sok szebeni gyermeket és felnőttet.

„Kis germán tenger ez a Nagyszeben, amelyben a magyarság fulladozik anélkül, hogy öntudatos volna, évszázadok óta alszik ez a közösség...”

A szebeni magyarok 2013-ban dr. Tarjányi József híres Petőfi-kutató látogatásakor értesültek az Erdélyi Körképről, amelyet a szabadságharc elfojtása után Jan Styka lengyel, Vágó Pál és Spányi Béla festett. Eredeti mérete 120x15 méter volt. Az alkotás Nagyszeben 1849. március 11-i bevételét ábrázolja Petőfi, Bem és mások portréival, háttérben az ostrom alatt lévő város képével. A lengyel tulajdonban lévő képet sem a magyar állam, sem Budapest nem vásárolta meg, így 1907-ben Lengyelországba szállították. Előbb Varsóban állították ki, majd Lembergbe vitték. Később az alkotást tulajdonosai feldarabolták, és eladták. 1977-ben a Tarnóvi Múzeum megvásárolta egyik, magyar huszárt ábrázoló részletét. Később több részlet megtalálása után rekonstruálták a teljes művet lengyel szakemberek. Az így visszaállított Körkép kicsinyített reprodukcióját több magyarországi városban, majd Sepsiszentgyörgyön is kiállították.

Szeben régi magyar iskoláiról

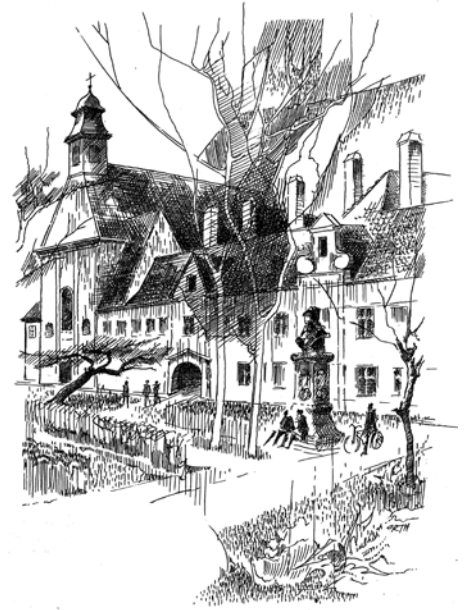
1864 novemberében Szent Ferenc-rendi nővérek érkeztek Németországból Nagyszebenbe. Ők alapították meg a Ferenc-rendi tanodának a Hegy utcában 1873 és 1890 között felépített iskoláját. Bilinszky Lajos, az intézet legjelesebb igazgatója írta: „A XIX. század utolsó évtizedében valóságos iskolaműhellyé alakították a nővérek a nagyszebeni tanintézetet. Hat tagozatos iskolahálózatot alakítanak ki: öt tanerős népiskola, felső leányiskola, népfőiskola, óvoda, majd 1896-tól bentlakásos tanítónőképző, később felső kereskedelmi leányiskola 1921-től.” Az épület bejáratánál Bilinszky Lajos emléktáblát helyeztek el az 1989. decemberi rendszerváltás után Kalmár Zoltán kezdeményezésére. Ez az intézmény volt az elődje a szebeni magyar középiskolának, amely 1956-tól napjainkig közel 1350 magyar diáknak adott érettségi diplomát. Volt esti tagozata is, 1989-ben az 1–12. osztályokban a magyar tanuló létszáma közel negyven fő volt. Jelenleg nagyon kevés magyar tanulója van.

Az osztrák–magyar kiegyezés után (1867) több híres intézmény alakult meg Szebenben. Ilyen volt az 1877-ben létrehozott Magyar Királyi Jogakadémia, a Magyar Királyi Főgimnázium (a mai Gheorghe Lazăr Kollégium), amelynek elődje a latin, majd a német tannyelvű gimnázium volt. Említést érdemel az iskola múzeuma, amelyet 1918 után hoztak létre a román iskola igazgatói.

A szebeni magyar sajtó kezdeteiről

A legrégebb erdélyi és szebeni magyar közéleti újság Hochmeister nyomdájában jelent meg *Erdélyi Magyar Hírvió* címmel. Mivel a felvilágosodás eszméit terjesztette, a hatóságok 64 szám megjelenése után betiltották, s azután Kolozsváron szerkesztették és nyomtatták. A 19. század második felében és a 20. század elején több magyar újság jelent meg Nagyszebenben. Ilyen volt 1864-ben a rövid életű *Erdélyi Hírlap*. A *Szeben és Fogaras Vármegye* című hetilap 1902 és 1903-ban került ki a nyomdából minden vasárnap, a *Nagyszeben és Vidéke* című kiadvány hetente kétszer jelent meg 1903-tól 1904-ig. A szebeni sajtó leghíresebb szervezője dr. Szócs Géza tanár-költő volt.

A leghosszabb életű publicisztikai kiadvány a *Nagyszebeni Újság* volt,

amely előbb hetente kétszer, majd kisebb szünetekkel napilapként jelent meg 1903-tól 1918-ig. 1918 márciusától *Nagyszebeni Reggeli Újság* címmel adták ki. 1908 februárjában egyik cikkében olvashatjuk: „A nagyszebeni magyarságnál apatikusabb, részvétlenebb, közönyösebb társadalom talán nem is létezik. Amikor arról van szó, hogy viszálykodjunk, akkor nem alszik ez a közösség.” 1917 áprilisában ezt írja az egyik szerző: „Kis germán tenger ez a Nagyszeben, amelyben a magyarság fulladozik anélkül, hogy öntudatos volna, évszázadok óta alszik ez a közösség, amely természetesen tartja a szellemi és az anyagi gyámultalanságot.”

Ez a napilap híven tükrözi Szeben magyarságának közéletét. Sok érdekes írást olvashatunk az iskolákról, a Szebeni Magyar Polgári Körről, amelynek a székháza a Nagypiacon lévő jelenlegi Magyar Ház volt. (Az 1948-as államosításkor elkobzott épületet Kalmár Zoltán, Szombatfalvi Török Ferenc, Șerbănescu Olga, Kovács István ügyvéd és mások kitartó munkájával szerezte vissza a szebeni magyarság.)

1903-tól 1918-ig jelent meg a sok érdekes adatot tartalmazó Szeben Vármegye Hivatalos Lapja. A Katolikus Egyházi tudósítót néhány évig Nyíró József segédlelkész szerkesztette.

1913-ban *Színház* című illusztrált színházi hetilap jelent meg, majd 1925 májusában és júniusában hetente *Színházi Élet* című lapot adtak ki, pedig csak műkedvelő színjátszók adtak elő színdarabokat. A kolozsvári színházi társulat vendégszereplésekor szerkesztették ezeket az újságokat.

A két világháború között a megszűnt magyar lapokat akarták helyettesíteni az *Új világ* című független demokratikus napilappal, amelynek 1919. április elsején jelent meg az első száma. Június 21-én azonban valószínűleg pénzügyi okok miatt az újság megszűnt. A két világháború közötti korszakban több román, magyar és németnyelvű folyóirat jelent meg. Ilyenek például, *A Háztulajdonos* és a *Hermes* címűek.

Az Astra Könyvtárban és a Brukenthal Múzeum könyvtárban 82 magyar kiadványt tanulmányoztam. Több iskolai évkönyv is megtalálható az említett könyvtárakban. Például a Jogakadémia Évkönyve és a Ferencdi Iskola több évkönyve. A legtöbb kiadványt még nem tanulmányozták, az 1960-as években sok felvágatlan újságot találtam.

Kós Károly és Nagyszeben

A 19. század második felének egyik fontos eseménye volt, amikor 1887-ben Kós Károly édesapját áthelyezték Temesvárról Nagyszebenbe főtávírdásznak. Ez a város nem volt idegen számára, mert néhány évig a Jogakadémia hallgatója volt. A család a felsővárosi Reispargasse (Rizskása, jelenleg Avram Iancu) utca 19. szám alatt a régi várfalba épített emeleten lakott 1893-ig, amikor az édesapát Kolozsvárra helyezték át. Szebenben egyik szobájuk hatszögletű toronyszoba volt, öles falakkal, kis helyiségeknek is beillő ablakmélyedésekkel. Ebből is ihletődött Kós Károly, amikor a sztánai Varjúvárat megtervezte és felépítette.

„Kós Károly tudata – írja kitűnő, Kós Károly a *szépirodalom* című monográfiájában Varró János – Szeben ódon falai között kezd nyiladozni, szeme talán itt szokta meg, lelke itt itta be a középkori építészet nemes vonalait, melyek később oly fontos szerepet játszanak sajátos építéstílusának kialakulásában... Menynyi élmény egy kisgyerek számára: megfeketedett öreg várfalak és modern paloták, előkelő patriciusok és a vásárookra beözönlő bundás parasztok, szorgalmas iparosok és fontoskodó hivatalnokok, románok, szászok, magyarok. Micsoda tarka kaleidoszkópja a régi városi életnek, amelyet a gyermek lelke egész életreszóló élményként raktároz el.” Ugyanakkor Szeben jelentette a gondtalan gyermekkor végét, s az elemi iskolát is, amelyben három Kós Károly elemi végzett, mielőtt Kolozsvárra költöztek.

Kós szépirodalmi művei közül a szebeni élmények a legrészletesebben *A Gálok* című elbeszélésben tűnnek fel,

Nagyon sok kiállítást rendeztek Kós Károly műveiből, több előadásban méltatták építészeti és szépírói tevékenységét.

különösen a *Szeben* című fejezetben. Idézem: „Van egy képem, egyszerű, színes litográfia... A képen egy utca, csendes német városka utcája, kétoldalt magas, kiugró fedelű vagy kétoldalt tetejű házak, vagy hegyes oromfalú házak, hol a ház fedelében szobák vannak, és emberek élnek... Eszembe jut erről a képről, kivált, ha néha csendes, meleg délutánon pillantok rá, eszembe jut egy város különös, bohókás házakkal, kövezett, szűk utcákkal, a házfedelek fölé boruló kék égboltozattal, melyen fehér, bodros fellegek úsznak lustán, és eszembe jut a csend, a nagy, végtelen csend, mely annál nagyobb, hogy egy kis zaj, egy-egy hang nagy ritkán megzavarja. És eszembe jutnak az emberek is, akik ott valaha éltek réges-régen.

Valamikor jól ismertem Nagyszebenben. A régit, aki volt. És mindig csak így emlékszem reá: vasárnapi, lusta nyári csendben. Az Alsóváros utcái, mindenik más és más szagú, az egyik cserszagú, a másik gyantaszagú, émelegős fagyúszagú a harmadik, és van, amelyik kátrányszagú... Felnőtt ember sehol, csak néhány mezítlásos szőke gyerek kergetőzik az utcán. A kőgrádics, aki a Felsővárosba viszen fel, erősen kitaposva közepén, ki tudja, hány nemzedék járta és koptatta már azokat. A piacon

a szász templom, fekete fala repedezett, és a tornya: mint az égboltozatba fúródó láncsa. És keresem a lábam alatt a kövek közül kibújó füvet. A nap pedig lángolóan süt.

Aztán ott a ház: Reispargasse nr. 9. Ebéd utáni álmos, lomha meleg, és néptelen a város, mint minden öreg város ilyenkor, a havasok felől lebben néha egy kis szellőcske. A nagy, ódon udvarokból, a vén házból néhol kicseng az utcára a gyermekkacagás. Öreg, emeletes ház, belső udvari része már várfal... Most lakás a bástya, és a fal hosszában ház épült hozzá. Az ablakból messze vidékre lát a szem a város fölött, el majdnem Vízaknáig.”

Valószínűleg Kós Károly felnőtt korában többször meglátogatta gyermekkorának kedves színhelyét, Nagyszebenben és annak környékét. Ezt bizonyítja egyik útleírása, amely *A Szebeni havasok között* címmel jelent meg. A szerző leírja a Szebeni havasok gyönyörű tájait, s megörökített egy román regét, a szép Frumoasza meg a két csobán tragikus kimenetelű szerelmének történetét.

A szebeni magyarok hűségesen ápolják Kós Károly emlékét. 2007-ben a Híd Szebeni Magyarok Egyesülete és az Erdélyi Országépítő Kós Károly Egyesület Serfőző Levente és Guttmann Szabolcs közreműködésével emléktáblát helyeztél el a Rizskása utcai épület főbejáratánál. Az ünnepségen jelen volt Makovecz Imre is. Nagyon sok kiállítást rendeztek Kós Károly műveiből, több előadásban méltatták építészeti és szépírói tevékenységét.

Tervezik a Magyar Házban a Kós Terem megnyitását, ebben az ausztráliai Anthony Gall által adományozott Kós-dokumentumokat mutatná be az állandó kiállítás. A Kós Terem elkészítésében fontos szerepet vállalt Guttmann Szabolcs, Szombatfalvi Török Ferenc, Szabó János és Szabó Piroska.

Nagyszeben híres szülőtte: Borsos Miklós

Városunkban született a magyar szobrászat és grafika nemzetközi hírű alakja, Borsos Miklós (1906–1990). Gyergyócsomafalváról származó édesapja órász és aranyműves mesterséget sajátított el, aztán Szebenbe költözött családjával, és lakást bérelt a Kutyahát (ma Centumvirilor) utcában.

Nagyszebeni élményeit a *Visszanézetem felutamból* című önéletrajzi regényében rögzítette. Innen ismerhetjük meg a 20. század eleji Nagyszebenben,

annak német, magyar és román lakosait, a múzeumokat, a színházi előadásokat, az első világháború kitörését és a Borsos család menekülését 1916-ban Győr városába. A szerző leírja iskolai élményeit, a rajz, a festészet, a szobrászat és a klasszikus zene iránti érdeklődését, az első művészi sikereket, amikor agyagból már az óvodában baglyot, ökröt, szarvast, tigris mintázott a kézimunka órákon. Az igazgatónak annyira megtetszettek ezek az agyag állatocskák, hogy utasítást adott a megőrzésükre az iskolai szertárban. A fiú gyakran látott utcai festőket, s képes volt hosszasan nézni, hogyan festik a város utcáit, épületeit, bástyáit, templomait és embereit. Nagyon szeretett színházba járni. „Mindig eszembe jut, ha szétnyílik a függöny, a szebeni színház szaga: a hölgyek színházi parfümjének illata, amely betöltötte a nézőteret Álomvilág: vágyak, érzelmek táncai, játéka, szavai. Ámuló illatosított nézők és a valóság” – írja.

Szeben zenei életének fontos eseménye volt Liszt Ferenc és Bartók Béla vendégszereplése. Borsos Miklós nagy lelkesedéssel írta le Bartók Béla szebeni koncertjét. „Az 1922-es tél végén a Musikverein Hermani (Zeneművészeti Társulat) kirakatában (a mai Filarmóniai utca – J. B.) megpillantottam egy fényképet: Bartók Béla. Álltam, néztem az arcot. Ilyen művészfejet még nem láttam, pedig sok világhíró művész járt Nagyszebenben. (...) Bartóknak akkor fiatalember arca volt, de erősen ősülő haj, szép, fekete csokornyakkendő, a szeme pedig olyan volt, hogy nem tudtam betelni vele. Csodálattal, tisztelettel néztem... Azt éreztem lényéből, hogy a művész, a művészet valami rendkívüli és nagyon komoly dolog, s kételemek támadtak bennem, hogy én ilyen nagy dolgokra képes lehetek-e valaha is?” – írja. Megtudta, hogy Pesten Bartókot botrányosan fogadták, Szebenben viszont a többnyire száz közönség ünnepelte.

Szeben zenei életének fontos eseménye volt Liszt Ferenc és Bartók Béla vendégszereplése.

1922 év telének végén a Borsos család megkapta a kitelepedési engedélyt, s ekkor végérvényesen Győrbe költözött. Borsos Miklós legtöbb műve a győri Múzeumban és Képtárban található.

Az 1970-es években Borsos Miklós több alkalommal visszajött Nagyszebenbe, s egy televíziós riportterrel *Szülföldjeim* címmel egy gyönyörű filmet készítettek a városról. Ezt a filmet többször megnéztük a Híd Egyesület székházában.

A Híd Egyesület Serfőző Levente vezetésével nagyon sokat tett Borsos Miklós emlékének ápolásáért. 2007-ben a Kutyahát utcai ház bejáratánál emléktáblát helyeztünk el. Jelen volt Gyergyócsomafalva küldöttsége, a Budapesti Borsos Miklós Egyesület képviselője, a Győri Múzeum képviselője és Budapest I. kerületének polgármestere. 2006-tól napjainkig több alkalommal megemlékeztünk Borsos Miklósról, sok művét láthatta kiállítva a szebeni magyarság. Többször voltunk Gyergyócsomafalván is a Borsos Miklós Emlékház előadásain és kiállításain. A nagyszebeni városi köztemető római katolikus részében nyugszik a szobrász édesanyja és egyik leánytestvére. A sír felújítását 2012-ben a Híd Egyesület közösen végezte el a budapesti és a csomafalvi egyesületekkel. Ezen a síron ma is látható az a tölgyfakereszt, amelybe a 14 éves fiú bevészte az édesanyja és a leánytestvére nevét. A felújított síremléket Kozma Imre atya, a magyarországi Máltai Szeretetszolgálat elnöke szentelte fel.

Változó időkben

Az első világháború után sok változás történt városunkban is. A Főgimnázium román kollégium lett, a legtöbb utcanévet megváltoztatták és korlátozták a magyar nyelvű oktatást. A magyar lakosság száma nagymértékben csökkent. Főképp az értelmiségiek és a kisiparosok vándoroltak ki Magyarországra, mások pedig Székelyföldre.

A Szent Ferenc-rendi iskolában tovább folytatódott a tanítás, sőt új tagozat is alakult Felső Kereskedelmi Iskola néven. A Magyar Polgári Kör tovább folytatta tevékenységét. A református egyházközség magyar elemi iskolát épített a Sörház utcában egy olyan telken, amelyet ingyen kapott a polgármesteri hivataltól. Ezt az épületet az egyháznak sikerült visszaszereznie Varró Sándor lelkész és a presbitérium kintartó munkája révén.

A második világháború után a szebeni magyar kultúra fejlődése súlyos akadályokba ütközött. A Ferenc-rendi iskolát, a református iskolát és a kereskedelmi iskolát államosították. 1956-ban magyar középiskolát létesítettek nappali és esti tagozattal, majd 1959-ben egyesítették

Orth István grafikai

egy román líceummal. A rendszerváltásig ez az iskola megfelelő tanuló- és tanár létszámmal működött, nagyon jó eredményeket ért el, s fontos tényezője lett a szebeni magyar kultúrának, hiszen például, irodalmi körben, tánc- és színjátszó csoportokban, népi egyetemi előadásokon vállaltak szerepet.

1970 novemberében a Román Televízió megbízásából Tóth László operatőr, Erzse Jenő és Józsa Benjámin egy rövid riportfilmet készített Oltszakadáról. A Román Televízió magyar adásában kétszer mutatták be ezt a filmriportot.

A rendszerváltás után fellendült a szebeni magyar kultúra is. A Polgári Magyar Művelődési Egyesület és a Híd Szebeni Magyarok Egyesülete Kalmár Zoltán, illetve Serfőző Levente és munkatársai sokat dolgoztak a kultúra fellendítéséért.

Kalmár Zoltán hosszú ideig főszerkesztője volt a *Nagyszeben és Vidéke* című újságnak. Ezenkívül kulturális műsorokat szervezett, kiadott négy könyvet és tudósítója volt a kolozsvári, valamint a bukaresti rádió magyar adásának. Kalmár Krauss Lili színjátszó csoportot szervezett. Fazekas Erzsébet a néptánc csoport vezetője volt, és kiváló eredményeket ért el a népi hagyományok őrzésében.

Serfőző Levente ma már Erdélyben és Magyarországon is ismert szakértője a kulturális műsorok szervezésének. Erőről tanúskodik a 2006 óta megrendezett *Ars Hungarica*, a *Hungarikum Napok*, a *Filmfesztiválok* stb.

(A szerző idején *Ars Hungarica*-fesztiválon, november 7-én elhangzott előadásának szerkesztett változata)

Laczkó Vass Róbert

Nyitott szemmel XXV. Mélyélesség 2. rész

Hivatása szerint orvos, egyetemi tanár, közismert népegészségügyi szakértő, de valahányszor alkalma adódik egy-egy nemzetközi konferenciára kiutazni, sosem szalasztja el az alkalmat, hogy ideig-óráig szakmán kívülre kalandozzon és diákori szenvedélyének is hódoljon: a fotográfiának. Az sem tántorítja el, ha netán fegyveres kíséret kell ahhoz, hogy egy sokatmondó kép elkészüljön. Beszélgető sorozatunk valamennyi vendégéhez hasonlóan ő is mélyélességekben látja a világot, és ez lehetővé teszi, hogy ne csak az előtérben tapasztalható valóságot vegye szemügyre, hanem távolabbi síkokra is figyelni tudjon. Ő dr. Ábrám Zoltán, a Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem oktatója, az EMKE Maros megyei volt elnöke,

jelenleg országos alelnöke, akivel a Györkös Mátyás Emlékház Nyitott szemmel című beszélgető sorozatában Nepáltól az Egyesült Államokig, Dél-Afrikától Gagauziáig száguldoztunk térben és időben.

Laczkó Vass Róbert: Köztudott – és ez népegészségügyi szempontból is alapvető probléma –, hogy a különböző kultúrák nagyon eltérő módon viszonyulnak a köztisztasághoz. Ennek a problémának sokféle összetevője van, például a tiszta vízhez való hozzájutás körülményessége, ám az évezredek beidegződéseivel együtt a szakemberek munkáját is megkeserítik. Megmosolyogjuk, hogy bankautomaták vannak a new yorki Rockefeller-központ férfivécéjében, egy-egy dél-koreai vagy japán szálloda automatizált

Itt van például a halottégetés kérdése. Ha nem a tűz emésztene el a holttesteket, bizony sokaknak gondot okozna a probléma.

Halottégetés a Bagmati partján (Katmandu)

mellékhelyiségeihez pedig használati útmutató szükséges, ám a másik végét, mondjuk India, nagyon elképesztő tud lenni a legszerényebb európai számára is.

Ábrám Zoltán: Akkor essünk egyik végtől a másikba. Japánban engem is lenyűgöztek ezek a vécék, amelyek tulajdonképpen olyanok, mint egy-egy úrkomplexum. Ezzel szemben az indiai Agrában, ahol a Tádzs Mahalba 37-szer drágább a külföldiek belépője, mint a helyieké – nekik 20 rúpia, nekünk 750 –, szinte vicces volt, hogy a vécét ingyen használhattuk, a helyieknek viszont két rúpiát kellett ezért fizetniük. A szolgáltatásokról csak módjával beszéljünk...

Ha valakit autóbusszal hordoznak az elképesztő és zajos indiai forgalomban, akkor is ordít, hogy mekkora a nyomor, a kosz.

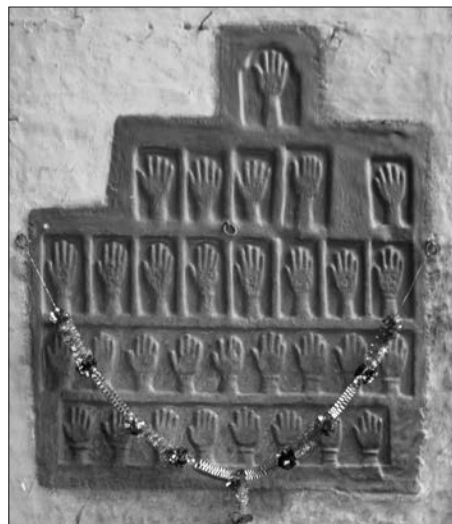
LVR: Tanúja voltam Delhiben egy megdöbbentő jelenetnek. Egy alul-felüljáróval elátott, rendkívül forgalmas csomópontban a gyalog igyekvő emberek között egy színes tunikába öltözött hölgy egyszerűen lekuporodott, azonnal könnyített magán, majd ruhája sarkával megtörülközve, „mint aki jól végezte dolgát”, tovább sietett. Se víz,

se papír, se köztisztaság vagy „közisztesség”. Ez vajon hozzátartozik egy kultúrához?

ÁZ: Természetesen Indiára nem ez a jellemző, de képzeljük csak el, milyen iszonyatos mennyiségű hulladék lenne mindenütt, ha vécépapírt használnának! Nem véletlenül alakulnak úgy a hagyományaik, ahogyan alakulnak. Itt van például a halottégetés kérdése. Ha nem a tűz emésztené el a holttesteket, bizony sokaknak gondot okozna a probléma. Valahogyan el kell varrni a szálakat, és ez a modern Indiában is nagyon sok fejtörést okoz.

LVR: India és az Egyesült Államok két külön világ. Számodra mi volt a leglátványosabb különbség a két kultúra között?

ÁZ: Nyilván az utcakep. Ha valakit autóbusszal hordoznak az elképesztő és zajos indiai forgalomban, akkor is ordít, hogy mekkora a nyomor, a kosz. Gyalogosan a helyzet még elszomorítóbb, katikusabb. Ilyenkor bizony jó hazagondolni: bezzeg én, az európai mennyivel jobban élek hozzájuk képest! Ellentmondásosságban persze nincsen hiány. A külföldieket rendkívül nyájasan fogadják, még arra is van gondjuk, hogy a szállodában leragasszák a vécépapírt, ezzel is jelezve, hogy odáig használták, tovább nem... A hatalmas paloták, amelyeket látogatni lehet, csak még ellentmondásosabbá teszik az élményt, az egykori maharadzsa pompája csupa káprázat, és nagyon messze van a csontsoványan kószáló szent tehének

A jodhpuri maharadzsza feleségeinek emlékére

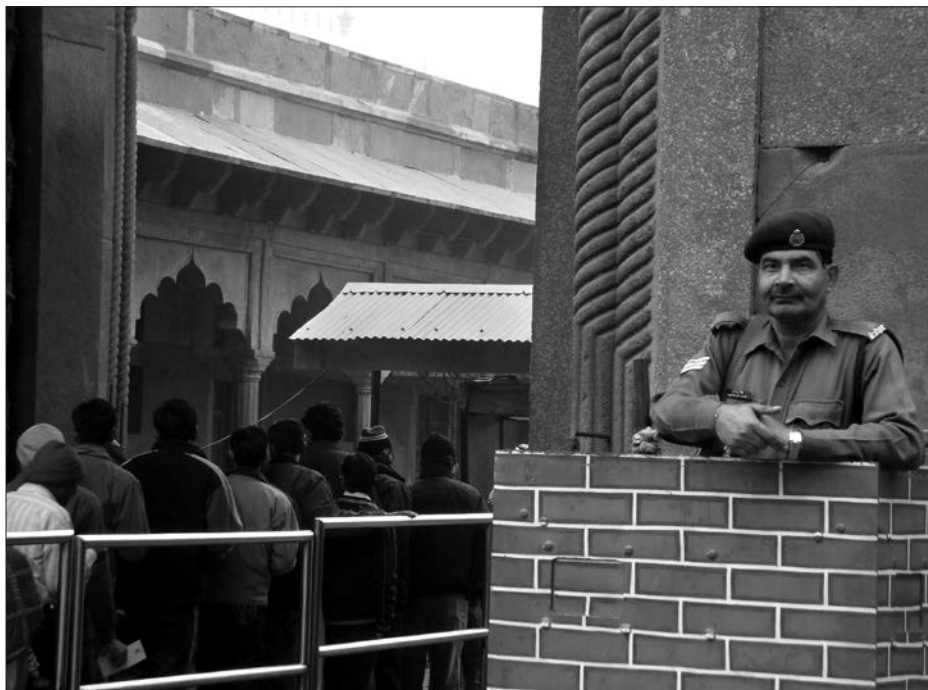
és a városi köztisztaság látványától. Persze maharadzsza-feleségnek sem volt könnyű lenni, volt ugyanis belőlük szép számmal, és ha elhalálozott a családfele, akkor már nem volt, aki „eltartsa” őket, így az éhhalál várt rájuk. A legnagyobb kegyelemnek az bizonyult, ha engedték őket leugrani a toronyból...

LVR: Egy-egy utazáson nyilván közegészségügyi szempontból is mérleget a látottakat, ez amolyan jótékony „szakmai ártalomnak” számít. Indiát hogyan elemeznéd pár mondatban?

ÁZ: Nagyon kell vigyázni az ivóvízzel, aki arra jár, fogyasszon palackozott vizet! Egyszer volt merszem egyetemmi körökben az általuk fogyasztott vízhez, mit mondjak... valahogyan túléltem. A vírusos májgyulladás, hepatitis veszélyével komolyan számolni kell. Az ő szervezetük nyilván hozzászokott már az ott lévő mikrobiológiai körülményekhez, nekünk viszont ez probléma. Nem is kell messzire mennünk, hogy hasonló helyzetbe kerüljünk: vizet kérni a Duna-deltában egy csónakon meglehet, hogy csak annyit jelent: bemártják az edényt a Dunába, és odakínálják neked. Ha megiszod, biztosan megbetegszel tőle, egy helyinek viszont kutya-baja sem lenne, hacsak nincs benne valami általa meg nem szokott kórokozó.

LVR: Indiát kaland nélkül nem lehet megüszni. Szerintem nem is szabad! Volt különleges élményed, ami már kaland-számba ment?

ÁZ: Metrózni Delhiben minden bizonyítással nagy kaland! A csúcstechnológia itt is jelen van, az ajtók fotocellás érzékelőkkel működnek, de ha megáll a szerelvény, nem az van, hogy előbb a bent lévők kiszállnak, a kívül lévők pedig beszállnak, hanem eluralkodik

A Tádzs Mahal öre

a káosz, és aki erősebb, az győz. Az én csomagomba leszálláskor például beakadt egy indiai, és nagy káromkodások kíséretében velem együtt ő is kisodródott a metrókocsiból...

LVR: Szerethető ország India? Több, mint öt éve, hogy ott jártam, és folyamatosan visszavágyom, pedig a nadrágomba évdőtt koszt soha nem tudtam többé kimosni...

ÁZ: Szerethető ország, hiszen gyönyörű! Változatos tájak és társadalmak, hatalmas kulturális örökséggel. Hinduk, buddhisták, muszlimok, szikhek nagyon eltérő világszemlélettel és életkörülményekkel, mint amihez mi hozzászoktunk. Ezért szoktam mondogatni, hogy aki panaszkodik Európában, azt mind elküldeném Indiába tanulmányútra, hadd lássa, milyen az, amikor egy-egy városi téren száz-kétszáz hajléktalan él folyamatosan... Képzeljük el ugyanezt Kolozsváron!

LVR: Iden ám, de a Himalája árnyékát leszámítva északon, Indiában télen is harminc fok van...

ÁZ: Előfordul ott is, hogy hirtelen lezuhan a hőmérséklet, ilyenkor sokan megfagynak, máskor meg hőgutát kapnak. Európában szinte mindenki tudja, hogy az A-vitamin hiánya látási problémákat okoz. Nos, India-szerte évente több tízezer vakulnak meg A-vitaminhiány miatt. Sokan vannak, persze, mi a tízezer egymilliárdhoz képest, kérdezhetnének cinikusan, ám Indiában a legalapvetőbb egészségügyi problémák is komoly gondokat okoznak. Nagyon elképednénk, ha látnánk, milyenek az ottani kórházi körülmények, miközben idehaza szidjuk az orvosainkat és a kórházi állapotokat. Vannak itt is megoldatlan problémák szép számmal, de vajon mit kezdenénk az ottani problémákkal? Milyen lenne az életünk?

LVR: Utazásaidról nagyon sok fényképpel térsz haza. Megrögzött hobbi-fotósként pontosan tudom, hogy ez kompromisszumokkal jár. A kukucsikálón át is izgalmas a világ, de az mégiscsak egy kukucsikáló, miközben lemaradok egy-egy utazás teljes

Szállásadóm, egy ottani magyar, elmondta nekem, hogy évek óta nem állt két lábon a saját kapuja előtt.

Szülősoba és a születeket levezető bába

egészsében való élvezetéről. Téged nem zavarnak efélek?

ÁZ: Nem igazán, inkább örömeimre szorgál a fotózás. Egy-egy utazás alkalmával érdemes kombinálni a fotózgatást a színvonalas kiadványok beszerzésével, hiszen egy-egy objektumról nem mindig tudok olyan jó felvételeket készíteni, mint amelyek az albumokban szerepelnek, ehhez több idő kellene, ráadásul nem is mindig tudhatom, mit és hogyan érdemes igazán megörökíteni. A saját fényképeim jelentik a témában a szubjektumot. Például ha vennék Izraelben egy könyvet Jeruzsálemről és környékéről, akkor abban viszonylag kevés információt, képet találnék palesztin szemszögből megörökítve. Nekem viszont fontos, hogy azt is lássam és adott esetben megmutassam, ők hogyan élnek, velük együtt milyen ez a kultúrtáj. Fontos, hogy lássak vagy láttassak egy témát, amit más nem vesz észre, vagy olyannak ábrázoljam, amilyenek más nem mutatja be.

LVR: Dél-Afrika Gandhi és az ott élő hindu kolónia révén történetileg is erősen kapcsolódik Indiához, mi viszont nagyon ugrunk térben, és a technológiai fejlődés szempontjából időben is. Indiában sokat fényképeztél, Dél-Afrikáról azonban jóval kevesebb képet tudsz megmutatni...

ÁZ: Dél-Afrikában 1998-ban jártam egy konferencián, a digitális fényképezés viszont akkor még gyerekcipőben járt. Ott történt meg velem, hogy sötétedés előtt megtámadtak, meg is szurkáltak,

mivel védtem a táskámat, benne a fényképezőgéppemmel. Akkor döntöttem el, hogy kiállítást készítek az ott készült képekből, ha már sikerült megúsznom a helyzetet. Van a kiállítás anyagában egy olyan kép, amely a fokvárosi fekete negyedben a szó szoros értelmében fegyveres kísérettel készülhetett el. Ott állt mellettem egy rendőr fegyverrel, csak így tudtam biztonságosan szóba állni az ottaniakkal. Dél-Afrika nem gyerekjáték. Nelson Mandela 1994-ben vette át a hatalmat, négy évre rá már olyan körülmények uralkodtak, hogy Johannesburg világszinten listavezető a legmagasabb gyilkossági arányszámmal. Szállásadóm, egy ottani magyar, elmondta nekem, hogy évek óta nem állt két lábon a saját kapuja előtt. Autóval jön, autóval megy, gombokat nyomogat, a kerítésben magasfeszültség, az udvaron véredek. El tudjuk mi képzelni, hogy nem járkálunk a saját házunk előtt, nem söprögetünk, villanyáram és kutyák védelmeznek, mert alig létezik közbiztonság?

LVR: Ha Dél-Afrikára gondolunk, mindenkinek egyoldalúan eszébe jut az apartheid-rendszer és a többségi fekete lakosság hosszantartó elnyomása, minden bajok forrása. Ennél persze sokkal árnyaltabb a kép, és bár illyesmitől nem igazán hangos a világsajtó, bizony a fehér lakosság is elég sok atrocitás elszenvedője. Mandela álmát a megbékélésről nem könnyű megvalósítani...

ÁZ: Ottjártamkor értesültem az 1997-es adatokról: az év során ötszáznál több

búr telepest, farmert gyilkoltak meg faji okokból. Ez ma már statisztika, ám arról is szól a fáma, hogy a fekete lakosság számára más értékkel bír az emberi élet, mint a fehérek számára. A fekete negyedekben eluralkodó erőszaknak súlyos szociális okai is vannak, ám az, hogy egy-egy township-ben rendszeresen erőszakolnak nőket, vagy fegyverrel vesznek elégtételt egymás közt a sérelmeiken, az európai ember számára nehezen magyarázható.

LVR: Jól érezheti magát Dél-Afrikában egy fehér európai ilyen körülmények között?

ÁZ: Én remekül éreztem magam, bár újsághír is lett belőlem, miszerint egy konferencia résztvevőjét megszúrkálták. Ma is őrzöm a lapszámot, amolyan dél-afrikai szuvenirként.

LVR: Egzotikus országokban utazgatni rendszerint felér egy-egy időutazás-sal. Melyik országban érezted ezt leginkább?

ÁZ: A kérdés nyilván arra vonatkozik, hogy mi módon szembesül az ember olyan helyzetekkel, amelyekkel Európában ma már alig vagy csak nagyon ritkán, de nekem papírom is van arról, hogy időutazó vagyok: az ottani időszámítás szerint 2066-ot írtak, amikor Nepálban jártam. Szó volt az imént arról, hogy milyen közegészségügyi viszonyok uralkodnak Indiában, és mint hasonló kultúrájú országban, bizony Nepálban sem jobb a helyzet. Általában az élet valahogy megrekedt a múltban. Mi még

emlékszünk például a rendszerváltás előttről arra, ami ott most is napi jelenség: elveszik a villanyáramot. Ilyenkor jobb helyeken működésbe lép egy-egy akkumulátor, máshol semmi. Tanügyi segédanyagok szempontjából sincsenek elkényeztetve az ottani iskolások, annyi boldog gyereket azonban sehol nem láttam, mint Nepálban, ahol egy bő emberöltő alatt megkétszereződött a lakosság száma. Ez általában jellemző a fejlődő országokra: rengeteg a gyerek, vidámak, életrevalóak, sokkal inkább azok, mint a mi gyerekeink, akik már nem egyenruhában járnak iskolába, rengeteg tanulnivalóval terhelik meg őket, így aztán kevesebbet is mosolyognak. Nepál egyébként olyan, mint egy képeslap, ez a Himalája hegységnek is köszönhető. Itt található a Föld legmagasabb pontja, tibetiül Csomolungma, nepáli nyelven Sagarmatha, nem messze tőle pedig a Kancsendzönga (jelentése szerint: „Végtelen hó öt kincse”), amit ma már minden magyar ember ki tud ejteni és le tud írni, mert nem csak a tibetológus Kőrösi Csoma Sándor, de másik hazánkfi, Eröss Zsolt hegymászó lelke is ott lebeg valahol.

LVR: Soha nem merült fel benned főtósként, különösen más kultúrájú országokban, hogy ártatlannak látszó élethelyzetekben is illetlenség, mi több: agresszív gesztus lehet az embereket lefényképezni, hiszen az ő kultúrájukban másként szerveződik az élet?

ÁZ: Nem is kell olyan messzire menni, hogy ezen komolyan elgondolkodjon az

Tanügyi segédanyagok szempontjából sincsenek elkényeztetve az ottani iskolások, annyi boldog gyereket azonban sehol nem láttam, mint Nepálban...

ember. Jeruzsálem például három nagy világvallás, a júdaizmus, a kereszténység és az iszlám szent városának számít, a szakrális terekben, már ahová egyáltalán beléphetünk, sok helyen tiltják is a fényképezést. Ezzel együtt rengeteg összevissza fényképezgető „zarándokot” lehet látni, mintha csak ez volna a legtermészetesebb dolog a világon. Sokan úgy gondolkodnak: ha más megteszi, miért ne tehetném meg én is? Pedig Jeruzsálem éppen az a hely lenne, ahol mindennek meg kellene adni a tiszteletet, ha másként nem, hát úgy, hogy legalább engedélyt kérünk a fényképezésre.

LVR: Vajon egy-egy indiai vagy nepáli halottégetési szertartást is ezzel az igénnyel szoktak lefényképezni, videóra venni az arra tévedő turisták? Hiszen egy dolog egy mindenki által látogatott szakrális térben kattogatni a gépet, és más dolog egy szélsőséges élethelyzetben. Köztudott, hogy Varanasiban komoly turizmus épül erre a hagyományra. A magam részéről el sem tudnám képzelni, hogy bárkinek engedélyt adnék ilyesmire. Bár ezek a szertartások nyilvánosak, a hozzátartozók mégiscsak azt érzékelik, hogy látványosság lesz a szertartásból...

ÁZ: Halottégetést Nepálban láttam, Katmanduban a Bagmati folyónál. Ez a legszentebb hely, itt is hospice-k vannak, mint másutt, a Gangesz partján vagy hasonló szent helyeken Indiában, ahová meghalni jönnek az emberek.

Nagy kiváltságot jelent, ha az embert a halála után itt égetik el szertartások keretében, például a fiúnak kell meggyújtania az édesapa teste alatt a máglyát. Más országokban is vannak hagyományok, amelyek a halotti szertartásokkal hoznak összefüggésbe szent helyeket, például az Olajfák hegye alatti zsidó temető Jeruzsálemben. Akiket oda temetnek, a hagyomány szerint az első között mehetnek át a Hídon, amikor eljön a Messiás. Az európai ember egyébként túlságosan prűd a halál problematikájával kapcsolatban.

Indiai hajléktalanok

Jézus születésének helye. Ábrám Zoltán felvételei

A halál küszöbén lévő embert mi gyakran elszigeteljük, intézménybe tesz-
szük, nem élünk együtt a halandóság
gondolatával, noha maga az elmúlás
természetes velejárója az életnek. A ke-
leti mentalitásban viszont ugyanolyan
súllyal van jelen a halál gondolata,
mint a születése.

**LVR: Túl azon, hogy az Arab-félszi-
gettől egészen Japánig rendkívül vál-
tozatos az ázsiai népek kultúrája,
vallása, karakterológiája, mi az első
gondolat, ami eszedbe jut az ázsiai
emberről?**

ÁZ: Úgy tűnik, az ázsiai ember általá-
ban elégedettebb az életével. A magam

részéről nagyon kedvelem a buddhiz-
must, bár egyes szertartásaik sokak
számára megmosolyogni valók. Viszont
nagyon szeretik és tisztelik a természe-
tet, amelynek az ember is része, tehát
magát az embert is nagy tisztelet öve-
zi. Logikusan következik ez a tisztelet
a hinduizmusból is, hiszen a reinkar-
náció tana szerint egy ember a csele-
kedetei függvényében bármi lehet az
élet utáni életben, egy rovar is vagy
patkány. Ezzel kicsit ellentmondásban
van, hogy keleten az ember ember ál-
tali becsapásának valóságos kultúrája
van, különösen a külföldieket ejtik át
előszeretettel.

**LVR: Vajon az „átverés” nem az utazó
naivitásának a következménye? Alku-
dozni ugyanis szinte mindenütt lehet
Keleten, az egyes országok szokásjo-
gát nem tanulmányozni egy-egy uta-
zás előtt viszont butaság...**

ÁZ: Ebben van igazság. És az is fontos,
hogy Ázsiában lehetőleg humorosan
fogjuk fel az adódó problémákat. Ja-
vasolnám például Kolozsvárnak is azt,
amit Nepálban tapasztaltam: egy-egy
szent város főterére bemenni tíz dol-
lárjába is kerülhet a külföldinek. Ha
van, mit mutogatni – márpedig Ko-
lozsváron lenne, mit –, sokkal nagyobb
haszonra tehetne szert Kolozsvár is a
turizmusból.

Orth István grafikája

Murádin Jenő

A Peielle család, az EMKE támogatója

Ha belelapozunk az 1910-ben kiadott díszes EMKE-albumba, a Pákéi Sándor József által szerkesztett kiadványba, a Peielle családról több helyütt is méltató sorokat találunk. A családfő, Peielle István fényképére is rálehetünk a kötet 383-ik oldalán. A néhai kolozsvári nagykereskedő olyan nagy összeggel járult hozzá az egyesület létrehozásához és működéséhez, hogy az EMKE alapítói közé írták be a nevét.

Itt pedig mindjárt arra a jelenségre kell rámutatnom, hogy az EMKE támogatói között – mely szervezet az erdélyi magyarság szellemi és anyagi föl-emelkedését tűzte ki célul – nem csak született magyar polgárokat találunk, hanem olyan messze földről érkezett városlakókat vagy birtokosokat is, akik befogadó hazájuknak lelkes, magyar érzelmű tagjai lettek.

Ilyen volt a francia földről érkezett Peielle István nagykereskedő vagy az olasz Biasini család tagjai, akik az első szállodát, gyorskocsi szolgálatot alapították Kolozsváron, és ugyanígy az első öregek házát létesítő magyar–örmény kereskedő Szábelek.

A Peielle család nem tartozott a hozzáink is beszüremlett francia hugenot-ták közé, már csak katolikus volta miatt sem, hanem a bizonyosan később érkezett betelepültek közé számíthatott. A reformkorban a család már teljesen magyar szelleművé vált. Peielle István testvére, Sándor, őrnagyi rangig vitte az 1848–49-es magyar honvédseregben.

Peielle István háza a város Kandia nevű negyedében már a városfalon kívül emelkedett, és egyike volt a kevés számú romantikus stílusú polgári

A reformkorban a család már teljesen magyar szelleművé vált. Peielle István testvére, Sándor, őrnagyi rangig vitte az 1848–49-es magyar honvédseregben.

Az EMKE küldötteinek bevonulása Kolozsvárra 1885-ben. Sárdi István rajza

épületeknek. Az EMKE szervezői gyakran látogattak ide, ebbe a polgári ízléssel berendezett, festményekkel, keleti szőnyegekkel, dús virágokkal díszített családi otthonba. Peielle István előbb 2000 koronával támogatta az EMKE-ét, majd a család 5324 koronát hagyott az egyesület munkájának támogatására. Összesen tehát 7324 koronáról van szó, mely igen-igen nagy összegnek számított. Csak hogy érzékeltessem a megajánlás nagyságát, a kolozsvári Mátyás-szoborra kiutalt állami dotáció (nem a szoborállítás teljes összege, hanem csak az állami hozzájárulás) 30 ezer koronát tett ki.

A család nagylelkűségét honorálva az EMKE vezetőségi tagjai tisztelgő küldöttséggel jelentek meg a Peielle család Sétatér utcai házánál.

A Peielle család tényleges kultúrmisszióknak tekintette az EMKE támogatását és minden jótékonyági akciót. Jelentős összegeket adományoztak az unitárius egyháznak, a kolozsvári Kereskedelmi Akadémiának, s mint följegyezték, Peielle István karácsony táján ingyen tűzifát szállított Kolozsvár rászoruló családjainak.

A város főterén kereskedőházat működtető Peielle István 1888 őszén hunyt el tüdővészben, miután életerejét megtörte idősebb fiának húsz éves korában bekövetkezett halála. Kisebbik fia, Peielle Róbert ugyanakkor az ő szellemében nevelkedve, szintén kötelességének tekintette a kultúra, a szellemi élet támogatását.

Az 1867 és 1945 között élt Peielle Róbert a módos család támogatásával festészeti tanulmányokat végzett. Münchenben, a bajor főváros akadémiajában tanult, és hazatérve egykori tanárát, Knirr Henriket hívta meg, hogy a Kolozsvár közeli Gyaluban művésztelepet létesítsen. A terv ugyan hosszabb távon nem működött, de Knirr Henrik egy nyáron át növendékeivel és művésztársaival

Díszes ablakkeret a Peielle-házon. Beyer M. Katalin felvétele

A Peielle-ház egy mai felvételen. Beyer M. Katalin felvétele

valóban Gyaluban dolgozott, abban a kastélyban, mely akkor a Bánffy család tulajdonából a módos Rosenberger család birtokába került. Ugyanaz a képlet valósult meg csírájában, mint Nagybányán, ahova Hollósy Simon hozta le Münchenből soknemzetiségű növendékeit. A gyalui festőkolónia 1899 nyarán és őszén működött.

Peielle Róbert kezdeményezésére 1899- ben kelt életre az Erdélyi Szépművészeti Társaság, mely 1904-ig működött.

Peielle Róbertet, mint konzervatív-akadémista festőt alig-alig tartja számon az erdélyi művészet története. De a gyalui kezdeményezésen kívül volt egy olyan alapítása, amely megőrizte nevét a hazai kultúrtörténetben. Felismerte, hogy a lassacskán gyarapodó kolozsvári művészközösség elszigeteltségét az is okozza, hogy nincsen érdekvédő szervezete és nincs megfelelő kiállítási helyisége. Egyik manifesztum-szerű írásából idéznék itt, amely a *Magyar Polgár* című kolozsvári lap 1900. november 9-i számában jelent meg: „Kolozsvárnak van egyeteme, könyvtára, klinikája, színháza, iskolái és még számos oly kultúrintézménye, melyek egy színvonalon állanak a külföld hasonló intézményeivel, csupán műcsarnoka nincs.”

Így vetődött föl, hogy a körvonalazódó művészegyesület egy megfelelően reprezentatív épületben mutakozzék be.

Peielle Róbert kezdeményezésére 1899-ben kelt életre az Erdélyi Szépművészeti Társaság, mely 1904-ig működött. Bemutakozó kiállításukat 1902. október 12-én, a Mátyás-szobor fölavatásakor tartották. Akkorra már készen állott a megfelelő kiállítási csarnok, és pedig a sétatéri korcsolya-pavilon emeleti teremsora. Ennek átalakítását magánvagyonából 800 korona költséggel Peielle Róbert támogatta. Az átalakítás pedig azt jelentette, hogy az épület korszerű felülvilágításos üveghorítású tetőszerkezettel látták el. A feladatot Pákei Lajosra bízta, aki pár évvel korábban magának a korcsolyacsarnoknak is tervezője volt. A kiállításon – érdemei szerint honorálva – Peielle Róbert kísérte, illetve mutatta be a tervet a Mátyás-szobor avatására érkezett pesti vendégeknek, közöttük Jókai Mórnak és Fadrusz Jánosnak. Maga az átalakított épület azután a kolozsvári Képzőművészeti Főiskolának adott otthont a két háború között és a festészeti szaknak egy ideig a második világháború után is.

A mostani EMKE-évforduló alkalmat kínál arra is, hogy e kultúrtörténeti eseményekről itt érdemük szerint szóljunk.

(A 2015. október 15-én tartott A 130 éves EMKE-konferencián elhangzott előadás rövidített szövege.)

Kürtössy Péter |

Betyárok a magyar kártya lapjain

A kártya Magyarországon

A ma ismert első játszma 1568-ban, a lengyel származású Hofhalter Rafael gyulafehérvári műhelyében készült.

A kártya és a kártyajáték Ázsiából indult világhódító útjára. Európában a 13–14. század során jelent meg, és háromféle színrendszere alakult ki: a latin, a német és a francia. Közép-Európában leginkább a német színrendszer terjedt el, motívumai a kor társadalmi osztályait jelenítik meg: a szív (piros) a papságot, a csengettyű (tök vagy sárga) a nemesiséget, a levél (zöld) a polgárságot és a makk a parasztságot. Magyarországra a 15. században, Mátyás király idejében kerültek az első kártyák. Főúri körökben hamar kedvelt időöltéssé vált, és nem váratott magára sokáig az iparos és a polgári rétegben való elterjedése sem, így már a 16. században igény mutatkozott a kártyakészítő műhelyek működésére. A ma ismert első játszma 1568-ban, a lengyel származású fametsző és nyomdász Hofhalter (Skrezetusky)

Rafael gyulafehérvári műhelyében készült. A következő évszázadokban számos városunkban működött kártyakészítő műhely, a reformkor idejéből már több mint hatvan kártyafestő neve ismert. A Magyarországon készült kártyák döntően különböző osztrák típusok átvételei vagy módosításai voltak, ilyen volt például az úgynevezett *bécsi kép*, a *bécsi tarokk* vagy a *soproni (Oedenburger) kép*, ez utóbbi egy évszázadon keresztül, egészen a 19. század közepéig a legkedveltebb volt hazánkban. Ezt szorította ki az a ma leggyakrabban használt játszma, amely *magyar kártya*, *helvét kártya*, *svájci kártya*, *Tell kártya* és *négy évszak kártya* néven is ismeretes. Eredete sokáig kérdéses volt, de a kutatás bebizonyította, méltán nevezhetjük magyar kártyának. Valójában nem dönthető el, hogy a két pesti kártyafestő, Chwalowsky Ödön vagy Schneider József műhelyéből került ki először az új, tükörképes játszma, a szakirodalom azonban egyöntetűen utóbbit tekinti a Tell-kártya feltalálójának. A 19. század derekán megjelent új nyomdatechnikai eljárások következtében a kézműipari termelést a gyáripari váltotta fel. Ez ugyan a kártyakészítő műhelyek alkonyát jelentette, de egyben lehetővé tette a játszmák széleskörű elterjedését is.

A parasztság nagyon korán megismerkedett a kártyajátékkal, de igazából csak ekkor, a 19. század utolsó harmadától vált általánosan elterjedt népi játékká. A hagyományos paraszti életforma mindennapjait, életvitelét a munka, a munkához való viszony határozta meg, amelyben meglehetősen kevés idő maradt a kikapcsolódást, szórakozást szolgáló tevékenységekre, így meg kellett találni a kártyajáték helyét és idejét. A munka szempontjából könnyebb időszakban, téli estéeken ültek leggyakrabban az asztal mellé, az év

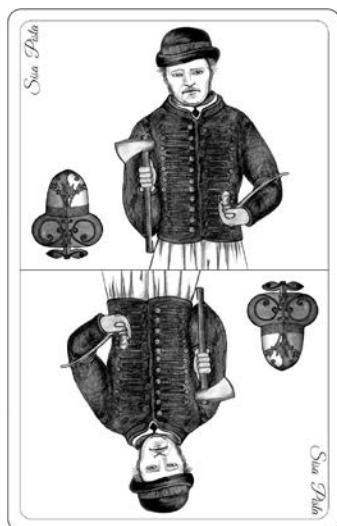
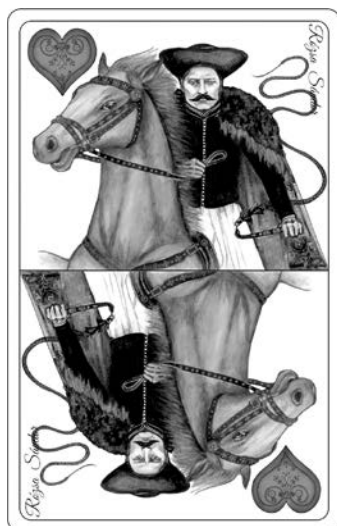
további szakaszában péntek este és vasárnap délutánonként *verték a blattot*. Mivel a kártya alapvetően férfiak, legények játéka volt, a játszmák helyszíne is ehhez igazodott: istállóban, pincézés során, kocsmákban úzték leginkább, de gyakran a kapu elé kiülve, az utcán múltatták vele az időt. Játsoztak még az utazások során, vásárokon, sokadalmakban, a huszadik század második felétől, a szabadidő megjelenésével a nyári szabadságok alatt is. Az első világháborúig az egész országban általánosan szokásban volt virrasztókban kártyázni. A reformátusok által lakott Havadon például – ahogy Nagy Ödön írja – „a nők a halottas szobában tartózkodnak, a fal mellé helyezett lócákra vagy székekre ülnek, s a halotról, betegségről, a halál körülményeiről stb. beszélgetnek. [...] A férfiak a másik szobában, s ha ott nem férnek, télen a szomszédos házban ülnek le kártyázni; a közismert kártyajátékot, a filkót játsszák.” Advent idején is általános volt a kártyajáték. Úgy vélték, hogy aki ebben az időszakban szerencsés a játékban, annak szerencséje egész évben kitart. Megkülönböztetett időszaknak számított karácsony estéje, amikor a vacsora és az éjféle mise közötti időszakot kártyázva töltötte a család. A szenteste azon kevés alkalmak közé tartozott, mikor a családi asztalnál is megtúrték a játékot, mindenki részt vehetett benne, mert egyébként a nőknek a paraszti etika szerint nem illett kezükbe venni a lapokat. Ugyanígy szigorúan elítélték a hazardjátékot is. Bálint Sándor írja, hogy a kártya az „ördög bibliája” volt a parasztek szemében, a szerencsejátékot csak az iparosok, kubikosok, kupecsek és kártyapillerek úzték, vagyis leginkább azok, akik kívül estek a paraszti erkölcs kontrolláló mechanizmusán. A játszmák hagyományos közösségeinkben csak jelképes tétre mentek: kedvelt volt a dióban, mogyoróban, babban, kukoricaszemben való játék, legényeknél sokszor cigaretta volt a tét. Gyakran a vesztesnek enyhébb fizikai büntetést kellett elszenvedni, de szokásban volt, hogy a játékban utolsónak valamiféle nevetséges, megalázó feladatot kellett elvégeznie, ahogy ezt Tömörkény István *Hühü* című elbeszélésében szemléletesen meg is örökítette. Az általánosan elítélt pénzkereseti lehetőség és a hallgatólagosan elfogadott szórakozási alkalom mellett a kártyás összejöveteleknek arra a szerepére is fel kell hívunk a figyelmet, melynek mai társadalmunkban talán nagyobb jelentősége van, mint bármikor korábban: a megszervezett kártyázási alkalmak a baráti közösségek és családok számára egyfajta kapcsolattartási, találkozási lehetőséget is jelentenek, erősítik azok megmaradását, kohézióját.

A betyárkártya

Kolb Jenő kultúrtörténeti vizsgálódásában megállapítja, hogy a kártya „Nemcsak a művészeti stílusát tükrözi vissza korának, hanem divatját, történeti és társadalmi eseményeit, általános ízlését és érdeklődését is. Aki kedveli a régi viseleteket, nyomon követheti a kártyákon a divat egész fejlődését. Túlzás nélkül állíthatjuk, hogy minden nagyobb történelmi esemény nyomot hagyott a kártya-ábrázolásokon. Ami a kort foglalkoztatta, mindig kifejeződött a kártyákon is. A barokk és a rokokó széplelkű allegóriákat és gáláns jeleket vonultat fel, szimpátiák és antipátiák nyilatkoznak meg hódolat és satíra alakjában, a felvilágosodás korában moralizáló és oktató célt azok jelentkeznek, a klasszicizmusban az egész mitológiai kelléktár előkerül, a biedermeierben kegyes életképek és romantikus várkastélyok üditik a játékos szemét, és minden korban alkalmunk van üdvözölni a legnépszerűbb írókat, művészeket, uralkodókat, hadvezéreket és államférfiakat a figurák szerepében.”

Nincs ez másképpen ma sem, se szeri, se száma az utóbbi időkben megjelenő, különféle témákat feldolgozó játszmáknak. Vargyas Ildikó, gyergyóalfalvi képzőművész a magyar betyárvilág neves alakjait álmodta a magyar kártya lapjaira. Bár e világnak már a 19. század végén bealkonyult, korszakok, személyiségük a mai napig élénken foglalkoztatja a kutatókat és érdeklődőket egyaránt. Ebben múlhatatlan érdemei van folklóralkotásainak. Az eszményített betyár alakjának és romantikus történeteinek elterjedésében jelentős szerepet játszottak az olcsón megszerezhető, nagy példányszámban kiadott ponyvafüzetek, valamint újságíróink, költőink és íróink szentimentális ábrázolásmódja, melyek hatása azután betyárballadáinkon és -dalainkon egyaránt érvényesült. A magyar betyárfolklór motívumai egyébként egész Európában ismertek: eszerint a betyár fiatal, erős, a női szívek elrablója, akinek cselekményei virtusszámba mennek, még a túlerővel is szembeszáll, de meg nem adja magát. Nem fogja a golyó, csak kényszerből öl, a gyermekeket és az asszonyokat nem bántja, és bőkezű azzal, aki iránta jóindulattal van. Régi stílusú dallamra énekelt lírai dalaink, epikus énekeink, balladáink, valamint mondáink egyik legfontosabb és legáltalánosabb motívuma az, hogy amit a betyár a gazdagtól elvesz, azt a szegénynek adja oda. Idealizált alakjával tehát betyárköltészetünk a nép azon vágyát testesíti meg, amellyel legalább gondolati szinten a társadalom és az uralkodó hatalom igazságtalanságait igyekszik jóvátenni, és éppen ennek köszönheti örökérvényűségét.

A betyárokat ábrázoló játszma 32 lapos, római számokkal és figurákkal, német színjelzőkkel jelzett hagyományos magyar kártya. Az ás lapokon a már Tell kártyán sem újdonságnak számító évszak allegóriák láthatók, azonban képi világa merőben más, a hagyományos magyar paraszti világot idézi: a tavaszt egy torockói viseletbe öltözött, kezében báránnyal ölelő, az őszt egy kalotaszegi ruhát viselő, ölben szőlőfürtöket tartó leány jelképezi, míg a nyarat egy alföldi aratási jelenet, a telet pedig pihenő lován üldögélő, pipázó hortobágyi csikós jelzi. A 19. századi Magyarországon a betyárvilág három területre: az Alföld egészére, a Dunántúl középső és déli részére, valamint a történeti Gömör egy részét is magába foglalva a Felvidék déli, az Alfölddel határos sávjára terjedt ki. A *betyárkártya* figurás lapjai is többé-kevésbé ezt a felosztást követik. A királyokon alföldi lovas betyárok szerepelnek. Érdekességként megjegyezzük, hogy lovaik megrajzolásához gyergyóalfalvi és borzonti lovak adták a mintát. A piros királyon Kossuth Lajos katonája, a betyárkirály Rózsa Sándor szerepel. A tök királyon első lovas betyárunk, Angyal

*A makk királyon a kiskunsági,
gulyásbojtárból betyárrá lett Bogár
Imre látható, a róla szóló ponyva 35 ezer
példányban kelt azokban az időkben,
amikor szépirodalmi alkotások legfeljebb
néhány száz példányban fogytak.*

Bandi, aki Borsod vármegye legvagyonosabb nemesi családjának sarja volt, a róla szóló ballada mégis pásztoros viseletét emeli ki. A zöld királyon a kálvinista kisnemesi családból származó Zöld Marci kapott helyet, akinek alig egy esztendő törvényen kívüli élet elegendő volt ahhoz, hogy a szépirodalom egyik leggyakrabban ábrázolt betyárja legyen, Tompa, Arany, Jókai és Petőfi is megéneklí. A makk királyon a kiskunsági, gulyásbojtárból betyárrá lett Bogár Imre látható, a róla szóló ponyva 35 ezer példányban kelt azokban az időkben, amikor szépirodalmi alkotások legfeljebb néhány száz példányban fogytak. A több kártyajátékban meghatározott szerephez jutó figurás lapon, a felsőn bakonyi duhajok szerepelnek. A piros felsőn az a Milfajt Ferkó, akit halála előtt alispáni engedéllyel Bucher Ferenc, veszprémi festő a pásztorok díszöltözékében lerajzolhatott, ez a bakonyi cifraszűrről a legkorábbi ábrázolásunk. A tők felsőn az egykori kondás Sobri Jóska, akiről azt írta Eötvös Károly, hogy ő volt az ország legdelibb betyárja, „a Bakony az ő országa, száz bujdosó legény kísérelője.” Savanyó Jóska, az egykori juhász szerepel a zöld felsőn, aki rendszeresen kibújt az üldözők karmai közül: hol álruhában szedte rá őket, hol alacsony termetét kihasználva elbújt a Bakony sziklahasadékaiban. Az utolsó bakonyi betyár, Oroszlán Pali látható a makk felsőn, aki képtelen volt a szabad világba beilleszkedni, „nagy eszét” csak a börtönben kamatoztathatta, ahol széleskörű levelezést folytatott, matematikai kérdéseket tanulmányozott, sőt a börtönlelkész német nyelvű útinaplóját is lefordította. A német sorozatjelű kártyák egyik figurás lapja az alsó. A hagyomány szerint mulatóskedvű, borissza, nőket igen kedvelő, táncos lábú Vidróczki Marci szerepel a piros alsón, akinek nevét Kodály Zoltán *Mátrai képek* című műve tette országosan ismertté. Az 1848-as szabadságharcban részt vevő Mészáros Pali látható a tők alsón, akit kétszer is besoroztak a császári hadseregbe, de mindkétszer megszökött, így betyáréletre kényszerült. Az egykori kondás, Jáger Jóska képe van a zöld alsón, a róla szóló ballada arról a cseles rablásáról szól, mikor női ruhába öltözve károsította meg a városi kereskedőt. Nógrád megye és a Börzsöny betyárja volt a makk alsón látható egykori juhászbojtár Sisa Pista, aki húszéves börtönbüntetését letöltve jó útra tért, és élete végéig erdőkerülőként, vadórként szolgált. A kártya további, számozott lapjait a sorozatjelek uralják, az értékjelzések a kártyalap felső részén – középen vagy baloldalon – *római számokkal láthatók*. A makk és zöld szín lapjai a színjelek mellett különféle kopjafákkal díszítettek, a X-es lapokon a magyar címer is megjelenik. A *betyárkártya* piros számozott lapjain egy olyan, Rózsa Sándorról szóló történeti monda elevenedik meg, melyet Gunda Béla Kisszéna-nason jegyzett le néprajzi gyűjtőútján, Plesóczky György számadó gulyástól:

„Rózsa Sándor a bandájával a kamuti csárdában mulatott. A szegedi vásáron rács disznókereskedőktől szedték el a nyereséget... Pénzük volt bőven... Még a dohányzacskót is azzal tömték meg... Már három napja mulattak... Elhívták a környékbeli tanyasiakat meg pásztorokat is... Szólt a duda meg

a citera. Az öreg kondorosi Szabó Bálint verte a citerát. Vak volt ez az öreg, de olyan szépen muzsikált, hogy Rózsa Sándor csak vele szeretett mulatni. Egyszer az egyik pásztor, a csorvási számadógulyás hírül hozta, hogy Arad felől magyar rabokat hajtanak a pandurok Bécsbe. Rózsa Sándor elfütytyentette magát. Vége lett a mulatásnak, a táncnak... A betyárok a Galló-halom mögött lapultak meg. Ez már Szarvas alatt van, s mikor odaértek a pandurok, megütözték velük. Három pandur halva maradt. A többiek elfutottak. A betyárok a rabokat mind kiszabadították. Kossuth katonái voltak. Rózsa Sándor ráismert az egyikre... Petőfi Sándor volt! Petőfi Sándor meg Rózsa Sándor azután sokáig együtt mulattak a többi kiszabadított rabbal. Ha egyik csárdában megunták, elmentek a másik csárdába... A rabok kezén, lábán nehéz lakatos lánc volt. Rózsa Sándor csak rátette a kezét a lakatra, s kinyílt a lakat, mintha csak a kulcsát forgatták volna benne. Vasfű volt a betyárok tenyerébe húzva. Ezzel kinyitottak minden lakatot meg békót. Rózsa Sándor egy lovat adott Petőfinek ajándékba. Olyan lovat, hogy még a szőre is tüzes volt. Ezzel ment el Petőfi Sándor.”

A tők színjelzés számozott lapjai Sobri Jóska börtönbéli szerelmi kalandját mesélik el. Sobrit 1832-ben disznólopásért két esztendő fogházra és negyedévenként 25 botütésre ítélték. A súlyos büntetést enyhítette idős Benkő Lázár porkoláb fiatal feleségének szerelme, egyik rabtársától még írni és olvasni is megtanult. Az alábbi népdal sok változatban ismert:

Sobri Józsi a pincében,
Kalamáris a kezében,
Csak azt írja levelében,
Porkolábné az ölében.

Porkolábné aranybárány,
Aranybetű van a vállán,
Aki aztat elolvassa,
Sobri Józsi neve rajta.

Porkolábné fejketeje,
Aranycsipke az eleje;
Az sem az ő pénze ára,
Sobri Józsi vette rája.

Sobri Józsi kaszát lopott,
Abból sarkanytút vágatott,
Udvaromban meg ne pendídsd,
Bús szívemet ne szomorítsd.

Magyarországon 1850-től cégjelzés nélküli kártya nem kerülhetett forgalomba, ettől kezdve kötelesek voltak a termék meghatározott lapjain, a csomagoláson a gyártó cég nevét és címét, valamint a kártya nevét és lapszámát feltüntetni. A betyárokat ábrázoló játszmán a tulipános védjegy a makk hetes lapon látható. A kártyák reverzének, azaz hátlapjának az a legfontosabb funkciója, hogy használat közben ne lehessen megkülönböztetni egymástól a lapokat. A *betyárkártya* hátlapján egy betyár látható a szeretőjével. A rajzot a dél-dunántúli pásztorfaragók kisebb használati tárgyakra készített karcolt díszítésű motívumai ihlették.

Vargyas Ildikó munkáját a hitelességre való törekvés jellemzi. A betyárokat a fennmaradt fényképek vagy rajzok, ezek hiányában a körözési leírások alapján rajzolta meg, és hasonlóan komoly kutatómunka előzte meg a viseletek elkészítését is. Motívumvilága a magyar díszítőművészetben alapul, a kártyalapok minden eleme betyárballadáink, epikus énekeink és lírai dalaink világát idézik elénk.

Péter Éva |

Hasznos könyv karvezetőknek

Egyetemi tanárként szükségesnek tartotta megosztani diákjaival mindazt a tapasztalatot, tudást, amelyet gyakorló karvezetőként évtizedek alatt maga is elsajátított.

A marosvásárhelyi Impress Kiadó gondozásában nemrég jelent meg Kovács András zenetanár, karvezető *Gyakorlati tanácsok karvezetőknek* című könyve. Több évtizedes karnagyti tevékenység tapasztalatát tükrözi a könyv.*

A szerző olyan kiváló mesterek keze alatt ismerkedett meg a kórusmunka gyakorlati kérdéseivel, mint Szalman Lóránt és Nagy István, majd a Gheorghe Dima Zenekonzervatórium zenepedagógia-karvezető szakának elvégzése után évtizedeken keresztül maga is szolgálta a művészetet, többek között iskolai ének-zene tanárként és a marosvásárhelyi Művészeti Líceum kórusvezető tanáraként. 2004-től 2010-ig a marosvásárhelyi Művészeti Egyetem zenefakultásán karvezetést tanított és emellett mind a mai napig, irányítója a kiváló Nagy István Ifjúsági vegyeskarnak és a marosvásárhelyi Vártemplom Psalmus kórusának.

Arra a kérdésre, hogy mi indította a szerzőt a mű megírására, választ kapunk a könyv bevezetőjében. Egyetemi tanárként szükségesnek tartotta megosztani diákjaival mindazt a tapasztalatot, tudást, amelyet gyakorló karvezetőként évtizedek alatt maga is elsajátított. Elsősorban a gyakorlati kérdések foglalkoztatták: „Míg vezénylést tanítottam, igyekeztem a gyakorlati problémákra helyezni a hangsúlyt, olyan testre és aktuális helyzetre szabott tanácsokkal segíteni tanítványaimat, melyek hibáik javítása mellett hasznosak lehetnek későbbi önálló tevékenységükben.” Önzetlen tanárként megosztja az általa kipróbált és hatásosnak ítélt módszereket olvasóival, tanítványjaival, akiket ő „fiatal, kevesebb tapasztalattal rendelkező kollégák”-nak nevez.

A könyv két, egymástól jól elkülöníthető részből áll: elméleti alapvetés és kottamelléklet. Az első részben megismerhetjük a különböző énekkartípusok szólamösszetételét, valamint a kórus szervezés, a kóruspróba felépítése és a repertoár kiválasztásával kapcsolatos elveket. Mivel a szerző zenei pályáját énekesként kezdte, nagy hangsúlyt fektet a hangképzésre, a szép kórushangzás kialakítására. Ennek megvalósítására jól használható gyakorlatokat közöl, eredményes módszereket mutat be. Hangsúlyozza a hangképzés célját: „Egységesítsünk, gyomláljuk a hibákat, de hagyjuk meg az énekhang természetesen csengő szépségét, keressük és gazdagítsuk a színskombinációkat.” Amatőr kórusok esetében elengedhetetlen a zeneelméleti ismeretek és a kottaolvasás tanítása, de csak „becsempészett” elemként, mert az elsődleges feladat az éneklés, az énektanulás.

A szerző a kórusművek tanításával kapcsolatosan hangsúlyozza az anya-

nyelvű éneklés fontosságát. Elsősorban magyar szerzők magyar nyelvű művét ajánlja éneklésre, olyanokat, amelyekben a zene ritmusának, hangsúlyainak és a dallam lejtésének összeegyeztetése az énekelt szöveggel megfelelő, tehát jó a prozódia. Elfogadhatónak tartja az idegen nyelvű kórusművek magyar nyelvű előadását is, ha a fordítás megfelelő. A szerző véleménye szerint csak az anyanyelvű éneklés biztosíthatja a hiteles előadásmódot. A művek betanításával kapcsolatosan figyelmeztet a zenei frázis értelmes felépítésére, a levegő jó beosztására, az érthető szövegmondás megvalósítására.

A vezénylest Kovács András jelbeszédnek nevezi. Ezt a jelbeszédet úgy kell kialakítani, hogy minden énekkari tag megértse. Alapja a helyes ütemezés, de ennél sokkal többet foglal magába. A szerző megfogalmazása szerint: „Mozdulatainkkal amellet, hogy vezetjük az együtténeklést, ki kell fejezzük mindazt az érzést, lelki hatást, melyet a kórusmű reánk gyakorolt, melynek hang megjelenítését szeretnénk elővarázsolni kórusunkkal.” Ilyen értelemben nagyon fontosak a beintések, a polifónikus szerkezetű művek szólammozgását irányító vezénylő mozdulatok, a kéztartás,

A vezénylest Kovács András jelbeszédnek nevezi. Ezt a jelbeszédet úgy kell kialakítani, hogy minden énekkari tag megértse.

mely dinamikát és előadási megoldásokat egyaránt jelez.

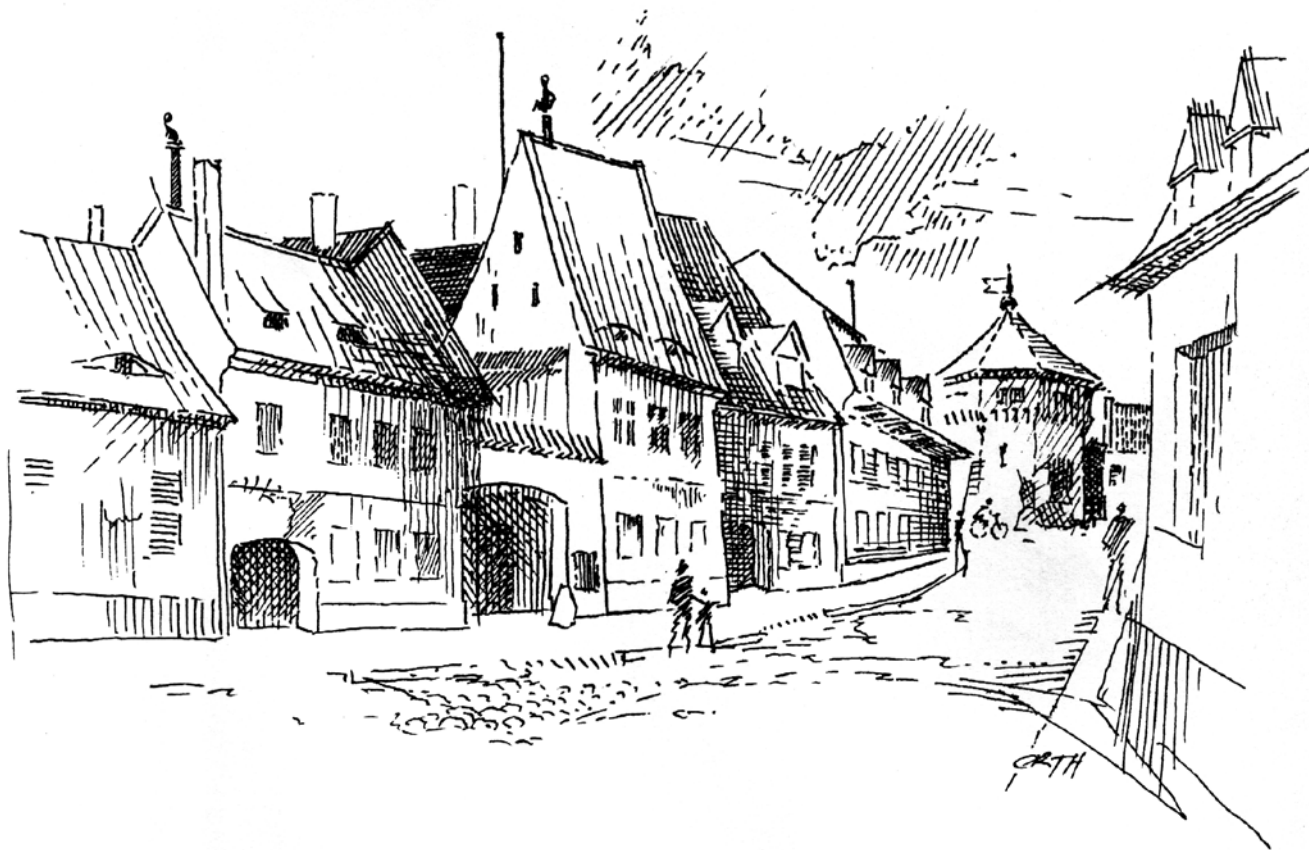
Az elméleti rész záró alpontja a hangversenyen való eredményes szereplésről szól. A motivációt a munkához mindig a sikeres előadás biztosítja. Ezt befolyásolja a dalosok koncentrációja, a karvezető hozzáértő vezénylése, nyugodtsága, biztosságot sugalló magatartása, a jól megtervezett repertoár és a művek megfelelő előkészítése, megtanulása, biztos előadása.

A könyv második részében gazdag kottamelléklet olvasható. Ebben minden kórusfajtának találunk megfelelő művet. A kicsinyeknek, gyermekeknek 14 kórusmű; a kétszólamú női karoknak két mű; a háromszólamú gyermekek vagy nőikarok részére tíz mű; a háromszólamú vegyeskarok számára négy mű; férfikarok számára egy mű;

négyszólamú vegyeskarok számára 28 kórusmű áll rendelkezésre. A válogatásról Kovács András a következőket írta: „Többnyire ismert és kedvelt erdélyi szerzőink műveiből válogattam, de a fiatalabb, vagy kevésbé ismert ma élő szerzőink nyomtatásban még meg nem jelent művei is szerepelnek benne.” A kottatár pozitívuma, hogy az ismert anyaországi szerzők, Kodály Zoltán, Bárdos Lajos, Szőnyi Erzsébet művei mellett többségükben hazai, erdélyi, ezek közül is a marosvásárhelyi ismert szerzők: Chilf Miklós, Zoltán Aladár, Hubesz Walter, Kozma Mátyás, Birtalan József, Terényi Ede, Csíky Boldizsár kórusműveit tartalmazza. A kevésbé ismert szerzők: Fejér Kálmán, Hencz József, Makkai Gyöngyvér, Murár Éva, Székely Árpád és Kovács András kórusművei is bemutatásra kerülnek a mellékletben.

Meggyőződésem, hogy e kiadványt haszonnal forgatja majd minden tanulni vágyó diák, karvezető, ugyanakkor gazdag kórusrepertoárra lel benne minden érdeklődő.

* Kovács András: *Gyakorlati tanácsok karvezetőknek*, Impress Kiadó, Marosvásárhely, 2015.

Orth István grafikája

A. Gergely András |

Társadalmi kommunikáció, közösségi változás-univerzum

/egy változás-könyv margójára/

A romániai modernizációt kezdeteitől jellemző regionális és strukturális átalakulás a társadalom egyenlőtlenségi eltéréseit mikroregionális terekben teszi immár megnevezhetőbbé.

Kulcsfogalom a kultúrában, eligazító tartalom a közösségi kölcsönhatásokban...: kommunikálunk, tehát vagyunk. De közben a világszorosban élni, a helyi társadalmak és kulturális közösségek tagjává lenni vagy a helyi hagyományban megőrzött közösségek révén létkérdéseket fölvetni... – van, kinek könnyedén megy, s akad, ki megszenved vele, hogy értelmező közösségek között értelemre találjon, olykor szemben az idővel és terekkel, de kivált a bennük állandósult létformáinkat, közlésfelületet és változások univerzumát keresve ...

Talán nem kevesebbre, de egyértelműbben merészebbre vállalkozik az a szerzői-kutatói közösség, mely körünkben az átalakuló társadalmak, viselkedés- és közlésformák lokális közegében erdélyi példatárat keres kommunikációkutatói céllal, a tér- és eszköztárak használatára összpontosítva. Egy több éves feltáró projekt tematikus eredményeit fogja össze *A társadalmi változások kommunikációs univerzuma* című kötet*, melyben az Alvin Toffler által tematizált „Harmadik Hullám” kortársai számára korlátmányként adatott új civilizatorikus állapot lesz életmódközösségekben kutatható kerkérdés. Toffler, s a reá hivatkozó Szerzők itt a modernizációk korábbi, föld és terület, majd gyár és pénz jellegadó korszakai után következő konfliktus-potenciálját, az információra és tudásra épülő hatalom nyomasztó voltát prezentálják erdélyi közegben. Ott, ahol a hatalom forrása nemcsak régen állt ilyes elemekből, de ma is egyidőben van jelen a megrekedt agrárium, a kínlódo gyár, a keserves szolgáltatás és romló családszerkezet melletti tényerése

mindannak, ami a civilizációs hullámzások kulturális egyvelegében a legrosszabb összhatást eredményezi Erdélyben.

A romániai modernizációt kezdeteitől jellemző regionális és strukturális átalakulás a társadalom egyenlőtlenségi eltéréseit mikroregionális terekben teszi immár megnevezhetőbbé. Az erdélyi térben másként, mint a „falusi népesség” körében, mely az ország lakosságának negyven százalékát teszi ki, a modernitás sodrása és kockázatai számos visszahatástól, fokozódó elmaradástól válnak kontrasztossá, s veszélyeztetik a „túlélő társadalom” esélyeit, azaz visszahatnak nemcsak az 1989 előtti dinamikára, hanem a folytonosságra is, a változások révén eljövő új lehetőségek mellett a modernizációs deficitek felhalmozódására, a visszafederalizálódás (patronus-kliensi viszonyok, individualizálódás a kimerülő családi gazdaságok egyénei körében, korrupció növekedése, érdekvényesítési utak felülről függése, változási perspektívák városokba telepedése, piaci és munkapiaci kínálat szűkülése, mozgásterek karcsúsodása) egyaránt a „visszcivilizálódás” irányába hat. Mindezek mellett a fogyasztással összefüggő, centralizálódó mozgástér, a közlekedés, oktatás, kommunikációs formák visszaszorulása is technológiai adottságok és az interakciókban résztvevők „életteremtő” feltételeinek romlásával kecsegtet: csalfa képzetté foszlik immár „a szokások, cselekvési minták, az összeegyeztethetőre és összeegyeztethetetlenre vonatkozó képzetek, a törvényes keretek és általában az erkölcs, az ízlés és a jogtudat átalakulása”, vagyis az „1989

utáni Erdélyben a látható és láthatatlan (illetve álló és mozgó) szerkezetek változása” gyakorol hatást az emberek kommunikációs magatartására (idézetek a 11. oldalról, Gagyí – Ungvári). Az átfogó, komplex megközelítésmódot a szerzői kutatócsoport az egyes szakterületek felől közeledve a kommunikációs változások mikéntjét kívánja megragadni, szilárd meggyőződéssel arról, hogy „az 1989 utáni erdélyi társadalomban tapasztalható változások az emberi interakciók megváltozott kereteiből és formáiból érthetők meg. Az emberi viszonyokat kifejező cselekvéseként, az interakciók, legyenek azok ember és tér, ember és jármű, ember és hivatal, ember és szöveg vagy közvetlenül ember és ember közöttiek, magukon viselik az önkifejezés, a saját és a partner pozíciójára utalás és a cselekvésorientált-ság (performativitás) jegyeit... A kommunikáció az a médium, amelyben a változások és a hagyományos formák közötti összeütközések konkrét emberi értelmet nyernek” (12. old.). Ekként a kommunikációs tartományok felé a tér és látvány viszonyában közelítve, a közlekedési és önmegjelenítési módokban, a kommunikáció eszköztárát tekintve, a normatív szabályozás intézményeit és dokumentumait vizsgálva, az iskola kultúráját és a társadalom nem formális intézményi szerkezetét külön is részletezve taglalják a többszörös átfedésben, kölcsönhatásban megnevezhető kommunikatív problémaköröket.

Magamra nem vállalva, hogy mind a tizennégy témakört ismertetem, csupán idézmem lehet a fejezetcímekből, egyúttal annak illusztrálására is, mennyiféle kommunikációs dimenzió lehet képes a változások tüneteinek regisztrálására: hagyományos-átmeneti-modern életvilágok alakzatai (Gagyí – Ungvári Z. Imre), életmód-modernizációk és gépesítettség rendjei (Gagyí), jog és kommunikatív szerkezetek működés-módja (Varga Attila), iskolai milió mint kommunikációs randevú-helyszín (Pletl), társas kommunikációk változásai, valamint erkölcsi szocializáció, önreprezentációk (Ungvári Z. Imre), új televíziós formák (Gagyí), városi színház, tér és látvány (Ungvári Z. Ildikó), tizenévesek kommunikációs szokásvizsgálata, televíziózás és mobil kommunikáció (Pletl, Gagyí, Ungvári – Ungvári), ezek mind és mind mélyen épülnek egybe a kötet tanulmányainak témaköreiben. Emellett az érintett iskolák és az adatfelvételi

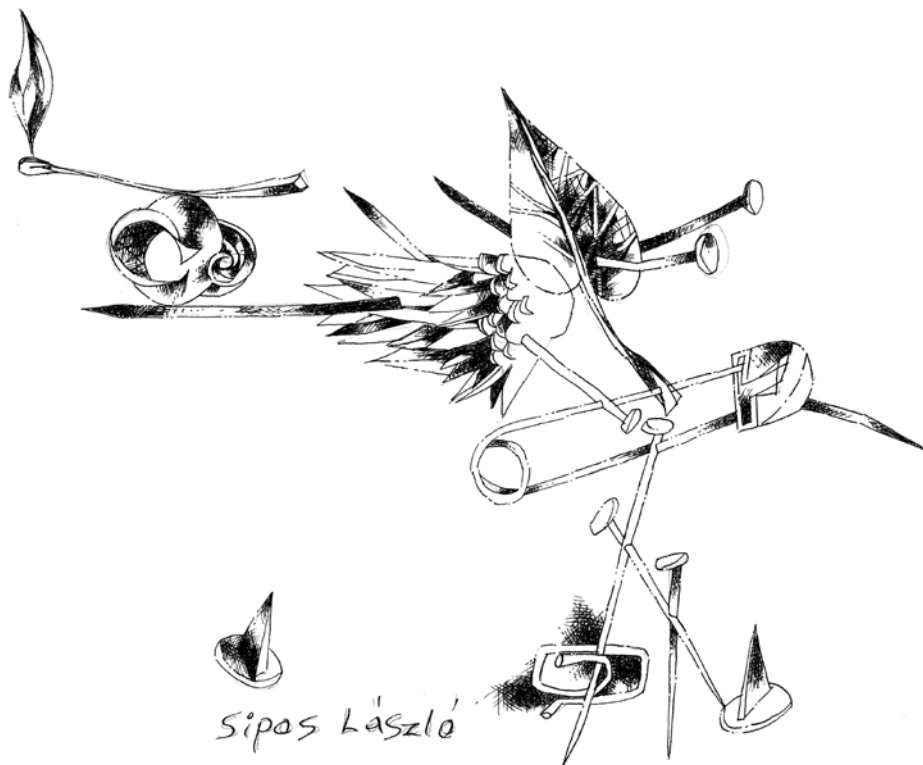
...a fogyasztással összefüggő, centralizálódó mozgáster, a közlekedés, oktatás, kommunikációs formák visszaszorulása is technológiai adottságok és az interakciókban résztvevők „élettérteremtő” feltételeinek romlásával kecsegtet...

feladatlapok melléklete teszik teljessé a kötetet. A kutatás egészére, több évnnyi tapasztalati anyagára érvényes összegző sorokban az emberi csoportok létének kiterjesztett szféráiból, a kommunikatív és virtuális új világok hozzáadásával összevetésben tárgyalt eszköztár, szimbólumhasználat, a hagyományosból az „alternatívák nélküli” felé változó formációk összképe (Giddens teóriájával összhangban) jelenik meg, beleértve a kommunikációs eszközök hiányának gettósító hatását, a dezorganizáció esélyeit és a deviáns viselkedésmódok sokféleségét is. Mindebben a globalizáció hibriditást erősítő, a jelteremtés és szimbólumhasználat innovációja miatt parttalanú váló értékrendiség tolu

elő fenyegető összképként (186. oldal). Az egyének és közösségek tereiben megjelenő (fotómellékletekben pontosított) reprezentációk az élménytársadalmiságot éppúgy erősítő összhatásúvá állnak össze, mint az életmódok korábbi, két világháború közti vagy még messzebbi konvenciói idején jellemző volt (139-149, 107-124, 89-102. oldalak). Árnyaltabbá, vitathatóbbá teszi mindez azt a távolsági víziót, hogy az erdélyi (jelesül leginkább magyar) társadalmi környezetben a kommunikációs univerzum mint valami biztos és kockázatmentes értékrend, mint közösségi intézmény maradt meg valamely premodern állapotában. Sőt, ellenkezőleg: még a premodern mintázatok is kapnak érdemi mennyiségű kérdőjelet, átértelmezhető kontextus, kommunikatív horizontot is.

Úgy vélem, Gagyí József és munkatársai a marosvásárhelyi Sapientia egyik fontos irányát, profiljának mérsékelten vállalható karakteres jegyeit, a modernitás kihívó kérdéseinek mélyértelmű prezentációját vállalták kötetükkel – mely ugyan nem tegnap jelent meg, de bizonyonnyal találunk, aki nem ismeri.

* Gagyí József – Pletl Rita – Ungvári Zrínyi Ildikó – Ungvári Zrínyi Imre – Varga Attila, Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2009., 267 oldal.

Sipos László grafikája

Varga J. Csaba |

A mérai tájház: helyi értékek megőrzése és közreadása

A Mérai Hagyományőrök Egyesületének a vezetősége fontosnak tartotta, hogy nagyobb rendezvények lebonyolítására alkalmas területtel rendelkezzen...

A szakirodalomban, valamint a világhálón a tájház fogalom meghatározására egymástól sokszor eltérő definíciókkal találkozunk. Dr. Bereczki Ibolya, a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum főigazgató-helyettese, a tájházakat olyan *szabadtéri gyűjteményekként* definiálta, amelyek a helyben összegyűjtött és megőrzött tárgyak az adott település vagy kistáj hagyományos tárgyi kultúráját a népi építészet szempontjából jelentős épületekben berendezett lakásbelsőket, olykor a műhelyeket, gazdasági épületeket vagy egyszerűbb ipari létesítményeket mutatják be. Meglátása szerint *minimális követelmény* hogy a tájháznak *legalább egy meghatározó helyisége a településről származó tárgyakkal enteriőrként berendezett kell, hogy legyen* (Bereczki, 2010). Napjainkban a tájházak a helyi hagyományos tudás, a szellemi és tárgyi örökség megismerését és megőrzését szolgálják.

A mérai tájházat 2002-ben alapította a Mérai Hagyományőrök Egyesülete.

A telket az egyesület, Tötszegi János (ragadványneve Szarka) külföldön élő rokonaitól vásárolta meg, a rajta levő ház pedig a mai Méréában a 20. század első felének az építészeti stílusára jellemző utolsó ház. A faluban ezt a telket Szarka-teleként emlegetik, volt tulajdonosának a ragadványneve után.

A telket a patak határolja el a szomszédos kertektől, amelyek a Malomhegynek nevezett domb délnyugati tövében terülnek el. A domb túloldalán, a Nádas-patak völgyében található a mérai vasútállomás, amelyet a falu központjából, a Malomhegyen keresztül vezető ösvényen lehet a legrövidebb útvonalon megközelíteni. Erre az ösvényre a patakon átkelve a Szarka-telek volt tulajdonosa biztosított átjárást, ezért a mérai köztudatban a telket egy ösvény szeli át. Ez az ösvény vezet a telek tövében elhelyezkedő, szomszédos kertben található forráshoz is, amelyet ugyancsak a telek volt tulajdonosa után neveztek el Szarka-csorgónak.

A Mérai Hagyományőrök Egyesületének a vezetősége a telek kiválasztásakor fontosnak tartotta, hogy nagyobb rendezvények lebonyolítására alkalmas területtel rendelkezzen, valamint azt, hogy a telken egy minél korábbi időszakból származó, a falu korabeli építészetére jellemző lakóépület álljon. Vásárláskor a telken, az utcára merőleges gerincű, kétosztatú, egyetlen bejáratú, kőből épült lakóház, valamint egy téglalap alakú kétfiókos, pajtarésszel rendelkező csűr állt (Tötszegi, 2013). A lakóházat az utca frontvonalától egy előkert választja el, ahova az udvarról lépcsők vezetnek fel. A ház az elején egy közepesen nyitott tornáccal rendelkezett, amely az előkert fele zárt, a patak felőli részét pedig magasan feldeszéskázták, itt volt elhelyezve a szuszink, vagyis liszt tárolására alkalmas faragott láda (Ortutay, 1979). A tornácról csapóajtón

A mérai tájház

Tűzhely a mérai tájházban. A szerző felvételei

lehetett lejutni az utca felőli szoba területére alatt húzódó dongaboltozatos pincébe. A ház mindkét szobájában deszkapadló, az utca felőli szobában deszkapadló, a lakókonyhában döngölt tapasztott föld volt, amelyet linóleum borított. A két helyiséget szétválasztó falban egy deszkaajtajú polcos falfülke volt beépítve.

A ház két végén fűrészelt deszkájú oromfallal díszített, az utca felüli részén az 1945-ös évszám egy nagyszabású felújítás idejét örökíti meg (Töttszegi, 2013). A ház elődje valószínűleg a falut sújtó 1905-ös tűzvész után épült, az 1908-as telekkönyvi bejegyzésben már a maival megegyező alapterületű, kétosztatú kőház szerepel. Az 1910-es években az utca felőli szobában a család kocsmát működtetett, valószínűleg ahhoz szolgált feljáratként az előkertbe vezető lépcső. 1922-ben született a ház utolsó tulajdonosa, aki 1945-ben a fogságból hazatérve a ház felújítására kényszerült, ekkor cserélték le a tetőszerkezetet, a ma is látható vízvető nyeregetőre.

A 2002-es felújításkor, a faluban és a régióban jellemző, hasonló példák alapján a pincebejáratot a ház oldalára, a tornác alá vágták, ezzel megszüntetve a tornácból való lejáratot a pincébe, valamint a tornác hátsó részét megbontották, oda helyezve a feljáratot, a középen lévő pedig megszüntették. Az utcára néző falon lévő vakablak díszítőményét egy, az 1940-es években készült, a faluból származó ház fotója alapján készítették el. Az egyesület a vásárlás után a telken található gazdasági épület külsején nem változtatott, belül viszont megszüntették a pajtarészt, és a juhok

szállásul szolgáló istállót (csűrfiát), ezzel az egészet egyetlen nagy térré nyitották, a földjét pedig lebetonozták. 2014-ben a Kalotaszeg NTE Egyesület a csűr alapterületének a kétharmadát lepadlózta, ezáltal is jobb környezetet biztosítva helyi tánc csoportok próbáinak, valamint a tavasztól őszig a csűrben megrendezett tánc házaknak.

A Mérai Hagyományőrzők Egyesülete 2003-ban a telek hátsó részében egy fedetlen színpadot épített, valamint 2006-ban a telek bejáratához a 20. század első feléből származó faragott kapuoszlopok felhasználásával fedeles nagykaput állított.

Az utca felőli szobába a 20. század közepének tisztaszobáját idéző állandó kiállítás került. [A 19. században és a 20. század első felében a magyar parasztházaknak általában egy lakószobája volt és esetleg egy ünnepi szobája, más szóval tiszta, parádés szoba. A tisztaszoba a magyar parasztságnál általában a 18. század végén kezdett megjelenni, de sok szegény családnál még a 20. század első felében sem tudtak ilyet megvalósítani, sőt voltak szegényebb vidékek, ahol létesítése egyáltalán nem tudott elterjedni. Amennyiben volt is, akkor is mindkét szobában lényegében azonos típusú bútorok és egyéb tárgyak szerepeltek. Ülőbútor mindenképp volt benne s rendszeresen vagy időszakosan – például a moldvai magyaroknál – asztal is, meg általában ágy és tároló bútor. (Ortutay, 1979)] A mérai tájházban kiállított tárgyak nagy része vásárlás, a maradék pedig adományok útján került az egyesület tulajdonába. A ház eredeti berendezéséből származnak a tisztaszobában található tükör és

asztal. A padlákban elhelyezett vi-seletdarabok különböző személyektől származnak, viszont a kiállított lakástextíliák nagyrészt egy 1946-ban férjement mérai asszony, a korabeli divatnak megfelelő kelengyéből származnak. Ugyanebben a szobában a század közepén készült vetett ágy és egy vendégágy található, valamint a tisztaszoba egyik ládjában elhelyezett szerelmi ajándékok mikro-kiállítása tekinthető meg. A vetett ágy olyan ágy, amelyet díszes használaton kívüli ágyneművel, az egyes darabokat meghatározott rend szerint csoportosítva vetettek fel, általában úgy, hogy a vetett ágy minél magasabbra, gyakran a mennyezetig érjen. Elsődlegesen a menyasszonyi kelengyeágynemű elhelyezésére és közszemlére tételére szolgált. (Ortutay, 1979). A mérai lakókonyhában egy, a faluból származó háromfunkciós kemence (sütőkemence, főzőkemence és üst) pontos rekonstrukciója látható, mindezek mellett egy üzemképes szövőszék (helyi nevén esztováta) is helyet kapott ebben a szobában.

A mérai tájház és a tájházhoz kapcsolódó udvar az elmúlt több, mint egy évtizedben számos helyi hagyományőrző programnak adott otthont. Az egyesület a 2000-es években öt ifjúsági tánc táncelőadót szervezett, 2008-tól pedig rendszeresen tánc házakat szervez. A telek kulcsfontosságú szerepet játszott a Mérán megrendezett Vándor Néptánc-táborok szervezésében, a táncoktatáson kívül teret biztosítva a mindenesti tánc házaknak, a gálának, valamint a tábori koncerteknek.

A vetett ágy olyan ágy, amelyet díszes használaton kívüli ágyneművel, az egyes darabokat meghatározott rend szerint csoportosítva vetettek fel...

Idézett forrásmunkák

Bereczki, I. (2010). Tájházaink szerepe a helyi értékek megőrzésében és közreadásában. *Használható hagyomány*, 25-30.

Ortutay, Gy. (1979). *Magyar néprajzi lexikon*. Letöltés dátuma: 2015. november 2., forrás: <http://mek.oszk.hu/02100/02115/html/index.html>

Töttszegi, T. (2013). *Kriza János Néprajzi Társaság*. Letöltés dátuma: 2015. november 2., forrás: <http://www.kjnt.ro/muzeumtar/muzeum/merai-tajhaz>

Tőkés Árpád |

Ifi Tájfutó Európa Bajnokság lesz Kolozsváron

Munkámból kifolyólag sok emberrel találkozom, és amikor megemlítem, hogy tájfutok, értetlenül néznek rám. Látszik rajtuk, hogy nem ismerik a tájfutás fogalmát. Mások pedig összetévesztik a cserkészzel, természetjárással és egyebekkel. Mivel nagyrészt erdőben zajlik, sajnos nem filmezhető, nem lehet népes nézőközönsége – kivéve a célt és környékét, ahol a versenyzők biztosan megjelennek.

Mi is a tájfutás? Rendes nevén tájékozdási futás, de a hosszú neve miatt ez a rövidített változat terjedt el a köztudatban. A versenyzőnek úgy kell teljesítenie a távot a legrövidebb idő alatt, hogy a térképen feltüntetett ellenőrző pontokat meghatározott sorrendben érinti. Ehhez egyetlen segédeszköz a tájoló – és persze a feje. A tájfutás egyszerre jelent szellemi és fizikai kihívást, ugyanis a versenyző maga választja meg az útvonalat az ellenőrzőpontok között. A versenyzők egyenként, meghatározott időközökben indulnak, meghatározott legyen az együttlítés.

A tájfutás, mint sport a 19. század végén jelent meg a skandináv félszigeten. A svéd katonáknak kötelező volt a térképolvasás és tájékozódás ismerete...

Létezik kerékpáros, illetve téli változata is – amikor sível teljesítik a pályákat –, 2004 óta pedig a mozgássérültek a kerekesszékes tájékozódásban mérettetik meg magukat.

Az ifjúsági korosztályok világbajnokságokon, a juniorok és a felnőttek pedig Európa-bajnokságokon vehetnek évente részt. A jelentkezők az egyéni-, váltó- és csapatversenyek között válogathatnak, nappali és éjszakai futamokat egyaránt rendeznek.

A tájfutást szinte mindenki űzheti már 8–10 éves kortól egészen addig, amíg igény van rá – a veterán vb-n van 95 év feletti korosztály is. A teljesítendő pályák hosszát és nehézségi fokát kor, nem és felkészültség szerint határozzák meg. Mivel minden versenyen vannak nyílt kategóriák, így azok is jelentkezhetnek a tájfutó bajnokságokra, akik csakis hobbiszinten, és nem versenyszerűen űznék azt. Ebből kifolyólag családi sport is, ugyanis három nemzedék is részt vehet ugyanazon a versenyen egy időben.

A tájfutás, mint sport a 19. század végén jelent meg a skandináv félszigeten. A svéd katonáknak kötelező volt a térképolvasás és tájékozódás ismerete, a katonatiszteknek pedig ismerniük kellett a távolságmérés, magasságmeghatározás, illetve a térképkészítés tudományát. A kiképzés során különböző katonai objektumokat kellett felkutatniuk, vagy meghatározniuk pontos helyzetüket a térképen. Miután a katonai térképeket nyilvánossá tették, megnőtt a polgári lakosság érdeklődése is a gyakorlatok iránt. Az első hivatalos versenyt az 1890-es években rendezték meg, és mivel nagy sikere volt, rendszeressé váltak a tájékozdási versenyek. Romániába bő félévszázaddal később érkezett: a Zaránd Kupát 1947-ben rendezték meg Arad környékén, mára már túl van a 69. évadon is. A kolozsváriak is

A bivalyok is érdeklődnek

jelen voltak a tájfutás színterén a kezdetektől fogva, sőt, valahányszor az élenjárók közé tartoztak versenyzőként, rendezőként, illetve térképésztként egyaránt.

A kezdetekben még csak fekete-fehér, 1:25000-es léptékű térképvázlatokat használtak a versenyeken, aztán ahogy telt az idő, egyre pontosabbak és részletesebbek lettek a térképek. A hetvenes évek elején szenzációt jelentett a Kolozsvár melletti Bükk-erdőről elkészített első színes térkép, melynek a léptéke már 1:20000 volt. Azóta rendre nőtt a térképek méretaránya, a ma használt legáltalánosabb lépték 1:10000. A mai térképek speciális, nemzetközileg egyeztetett jelkulccsal, nagy részletességgel és pontossággal ábrázolják a valóságot.

A hetvenes évek elején szenzációt jelentett a Kolozsvár melletti Bükk-erdőről elkészített első színes térkép...

A tájfutók száma egyre nőtt, szakosztályok indultak be szerte az országban, és a térképészítésbe is egyre többen fogtak bele. Kolozsváron több klub is alakult, például az Akarat (Voința), a Clujana, a Metalul Roșu és a Sinterom. Ezek a klubok amellelt, hogy sorozatban ontották a bajnokokat, évente megrendezték saját kupaversenyüket. A hetvenes években közösen szervezték meg a többnapos Kolozsvár Kupát, amely az évek folyamán a legrangosabb belföldi versennyé nőtte ki magát – sokan fontosabbnak tartották, mint az országos bajnokságot, erről árulkodott a 4-500 fős folyamatos részvétel. Aztán az 1990-es évek elején az állami – szakszervezeti, szövetségi – támogatás megszűnésével hirtelen megcsappant a tájfutást űzők száma. Bár a tájfutás nem került többé más sporttevékenységnél, a gyakorlásához térkép szükséges, amelynek az elkészítése igen költséges és időigényes. Az akkori gazdasági helyzetben mindenki a saját családja eltartásával volt elfoglalva, a hivatásos sportolás másod-, harmadrendű szerepet töltött be az életünkben. Szép lassan felülkerekedtünk a nehézségeken, megértettük, hogy saját magunknak kell ezentúl a sportoláshoz szükséges pénzforrásokat előteremtünk. 1994-ben megalakult a Pro Orientare társaság, majd 2000-ben az új sporttörvény hatására létrejöttek az

Pontfogás

új, főleg privát pénzforrásokra támaszkodó klubok is: a TranSilva, a Compass és a Dudu, valamint feléledt a szövetségi klubja is, az Akarat. Azóta olyanra Kolozsvár központúvá vált a tájfutás, hogy mindegyik klub évente megrendezi a saját rangos többnapos versenyét.

Közben az új klubokban elkezdődött az utánpótlás-nevelés is. 2007-2008 körül jutottunk el odáig, hogy a gyerek- és ifjúsági korosztályokban, a versenyek eredményhirdetésénél ismét gyakran lehetett hallani a Compass, Dudu, Akarat, de főleg a TranSilva klubnevet. Egy pár év múlva – a régi időkhöz hasonlóan – már ismét uraltuk a mezőnyt. Egyre több kolozsvári került be a különböző korosztályos válogatottakba,

2010-ben pedig engem bíztak meg, hogy kísérem el a válogatottat Spanyolországba az ifjúsági Eb-re. Azóta rendszeresen járok a gyerekekkel különböző nemzetközi tornákra, melyek során sikerült betekintnem a „nagy” versenyek kulisszatitkaiba. Miután pedig hazajöttem, azt hajtogattam a kollégáimnak: mi is képesek vagyunk arra, hogy egy ehhez hasonló bajnokságot megrendezzünk. Adjuk meg a lehetőséget ezeknek a tehetséges gyerekeknek, hogy az életben legalább egyszer itthon méretessék meg magukat egy nagy világversenyen! Sok ellenérv volt, ezek nagy része a helyi adminisztráció bizonytalanságára, komolytalanságára hivatkozott – ami később be is bizonyosodott –, azonban mindezek ellenére sikerült beadnunk 2012-ben egy Európa-bajnokság és egy világbajnokság megrendezésére vonatkozó pályázatot. Első alkalommal nem nyertünk, de nagyon pozitív elbírálásban részesült a pályázatunk, így a következő évben megismételtük, amikor is megnyertük az ifjúsági Európa-bajnokság rendezésének a jogát. Ez nagy megtiszteltetés volt számunkra, ugyanis Románia nem tartozott a tájfutás élvonalába, de még a középmezőnybe is csak jóindulattal sorolhattuk. A nemzetközi szövetség döntésében nagy szerepet játszhatott a kolozsvári térképészek előző évekeni külföldi munkája, valamint a Transilvania Open rendszeres és kiváló megszervezése. Tehát úgy vélem, inkább a helyi, kolozsvári érdemeket ismerték el, mintsem a romániai tájfutást.

A váltóverseny célja és környéke

2013 nyarán megkezdhattuk a munkát a 2015-ös ifi Eb megrendezésére. A versenyt a TranSilva SK rendezte, de összefogott az összes kolozsvári tájfutó klubra való tekintet nélkül.

Az engedélyek beszerzésével bajlódunk a legtöbbet. Beleegyezésüket kellett adják a telek(erdő)tulajdonosok, az Országos Erdőgazdálkodási Hivatal (Romsilva), a rendőrség és a tűzoltóság, a polgármesteri hivatal és még számos egyéb intézmény. Nem egyszer volt példa arra, hogy miután megkaptuk a beleegyezést, leváltották az igazgatót vagy az igazgatótanácsot, majd az új vezetőség akadékoskodni kezdett. A legforróbb helyzet akkor állt elő, amikor 2015 májusában – egy hónappal az Eb előtt, amikor már minden le van szögezve, változtatni nem lehet – a Kolozsvári Polgármesteri Hivatal értesített, hogy a Gorbó-völgyi volt lövöldeterület – ahova a versenyközpontot terveztük, és amire az önkormányzattól kaptuk meg a használati engedélyt – már nem az ő tulajdonuk, hanem a hadsereg rendelkezik felette. Természetesen elmentünk egyezkedni a hadsereg képviselőivel, akiktől elsőre azt a választ kaptuk, hogy olyan belső szabályzataik vannak, melyek szerint lehetetlen engedélyeztetni a telek használatát. Mindez egy hónappal az Eb nyitánya előtt! Kétévi munkánkat – térképek, pályatervek, logisztika stb. – építettük arra, hogy itt a cél, ide érkeznek a pályákról a versenyzők, mintegy ezren. Kétségbe estünk, hogy most mi lesz. Már ott tartottunk, hogy akár illegálisan is, de muszáj ott, azon a helyen megtartanunk a versenyt. Végül

rengeteg kilincseléssel, kerülőutakon, elértük az engedély beszerzését. Ez csak egy volt a rengeteg akadály közül, amit le kellett küzdeni. Sok problémánk volt a különböző cégekkel, amelyek a szerződésben rögzített feltételeken is megpróbálták később változtatni. Például a szállodák le akarták csökkenteni a lefoglalt szobák számát, a személyszállító cég drasztikus áremeléssel próbálkozott, szinte mindenkivel, még a mobilvécét szolgáltató céggel is akadtak nézeteltéréseink. Mindez bizonyítja az itthoni gazdasági szférában uralkodó dzsungelhangulatot, balkanizmust. Végül nem kevés utánajárással, mindent megoldottunk. Vagy kiharcoltuk a szerződésben foglaltakat, vagy elálltunk attól, hogy az illető céggel együttműködjünk. Így jutottunk el ahhoz a különös megoldáshoz is, hogy Marosvásárhelyről béreltünk autóbuszokat, mert az ottani cég mind árban, mind komolyságban jobbnak bizonyult, mint a kolozsváriak.

Sok előreláthatatlan költség van egy ilyen nagyszabású verseny megrendezésénél. Látva a különböző futóversenyeken tolakodó szponzorok hadát, azt reméltük, hogy nekünk sem lesz nehéz támogatókat találni, főleg a – szerintünk – nagyon előnyös ajánlataink révén. De nem így volt. Tájfutóversenyt szponzorálni – még ha Eb is – nem volt érdekes számukra. A támogatóink kivétel nélkül az ismeretségi körünkből kerültek ki, valamint a helyi városi tanács, a megyei tanács és a Communitas Alapítvány is besegített némi pénzzel. A verseny összköltsége kb. félmillió euróra rúgott, mivel azonban sokan

jelentkeztek az Eb-re, a nevezési díjak fedezték a költségeket. Kevesen múlt, hogy nem veszteséggel zártuk a versenyt, és nem a zsebünkből kellett pótolni a hiányzó összegeket.

Látva a különböző futóversenyeken tolakodó szponzorok hadát, azt reméltük, hogy nekünk sem lesz nehéz támogatókat találni, főleg a – szerintünk – nagyon előnyös ajánlataink révén. De nem így volt.

A rendezés legkönnyebb fejezete számunkra a technikai része volt. Másol, például a 2014-es tájfutó Eb-n a házigazda macedónoknak szinte teljes egészében idegenekhez kellett fordulniuk segítségért. Mi abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy nem kell „importálnunk” munkaerőt, inkább mások kérik a mi segítségünket, szaktudásunkat. A kiválóan megtervezett pályákért Kiss Attilának, Simon Gábornak és Kuszálík Jánosnak tartozunk nagy köszönettel. A hibátlan térképekért Fey Sándor és Klára, illetve Kuszálík János, a zökkenőmentes lefolyásért pedig Enyedi András versenyelnök, Cioban Paul versenyigazgató és Boér Boglár titkár tett meg mindent, de ugyanúgy felsorolhatnám a több mint száz önkéntes nevét, aki nélkül nem jöhetett volna létre ez az Eb. A verseny végeztével elismerően nyilatkoztak a résztvevők, sőt sokan, akik először jártak nálunk, meglepődtek a magas színvonalú versenyrendezésem, és megígérték, hogy amint alkalom adódik, visszatérnek.

A gyermekek becsületesen helytálltak. Mind a haton, akik részt vettek a selejtezőkön, bekerültek válogatottba, és a versenyen is jó eredményekkel végeztek. Biztos felejthetetlen élmény marad számukra az, hogy itthon, nagy szurkolótábor társaságában versenyezhetek. Legjobban Néda Ágnes örülhetett, aki két díjat is nyert.

Remélem ezzel az Eb-rendezéssel valamennyire ismertebbé vált a tájfutás, ha nem is az egész országban, de legalább Kolozsváron és környékén. Mindenesetre nemzetközi szinten, a tájfutó társadalom számára Kolozsvár neve ezután nem lesz ismeretlen.

A versenyzőknek néha a zuhogó esővel is meg kellett küzdeniük. Tőkés Árpád felvételei

Művelődés 2015 • tartalom

Emlék-lapok:

Mayer János:

A mérgezett füge rejtélye 6:18

Süli Attila:

Az első erdélyi ágyúk születése 1848-ban 5:27;
Újabb adatok Gábor Áron életrajzához 11:20

Enciklopédia:

Egyed Ákos:

Gábor Áron szerepe Háromszék harcaiban 1848-49-ben 2:20;
A jobbágyfelszabadítás Erdélyben 3:20

Fleisz János:

Egy sakkbíró visszaemlékezései 5:18

Gaal György:

Haller Károly a városépítő és jogtudós 11:14

Józsa Miklós:

A Bethlen-kollégium első áldozatai a nagy háborúban 1:23

Killyéni András:

Sportlétesítmények a kolozsvári Sétatéren és környékén (1. rész) 3:28;
Sportlétesítmények a kolozsvári Sétatéren és környékén (2. rész) 4:22;
Harc az egyenjogúságért – nők a kormánykerék mögött 8:20; Közművelődés, szabadidő a 19. század végi Kolozsváron 5:21;
Reklámok a gépkocsigyártás hőskorában 10:19

Kovács András:

A csíksomlyói Mária-kegyszobor 500 éve 9:15

Kovács Levente:

Foci az asztalon 9:18

Kürtössy Péter:

Betyárok a magyar kártya lapjain 12:17

Lakatos Artur:

A német horrorfilm század eleji klasszikusai 10:22

Magyar Melinda:

Bor és költészet 4:17

Merényi-Metzger Gábor:

A kolozsmonostori címzetes apáti titulus 11:18

Murádin Jenő:

A kolozsvári Iparmúzeum és gyűjteményei 7:20;
A Peille család, az EMKE támogatója 12:15

Sas Péter:

A kolozsvári Házi Zenekör levelesládájából 1:26;
A Bethlenek élete: Demeter Dezső nevelő levelezésében 6:15

Vargha Mihály:

Az ágyú hazaérkezett! 3:23

Galéria

Csog Szidónia:

Burján Gál Enikő festői-költői tájai 8:17

Pásztor Csenge Bórika:

Több évtizedes elzártság után előkerült erdélyi magyar portrék 7:24

Szabó Csaba:

A kalotaszegi alkotótábor 9:12

Szücs György:

Valovits László életei 10:25

Kibeszélő

Laczkó Vass Róbert:

Nyitott szemmel XIV. Doktor Fehér Ember 2. rész 1:18;
Nyitott szemmel XV. Amerika Janus-arca 1. rész 2:16;
Nyitott szemmel XVI. Amerika Janus-arca 2. rész 3:15;
Nyitott szemmel XVII. Amerika Janus-arca 3. rész 4:11;
Nyitott szemmel XVIII. Magyarul a nagyvilágról 1. rész 5:14;
Nyitott szemmel XIX. Magyarul a nagyvilágról 2. rész 6:9;
Nyitott szemmel XX. Bahrtalo! 1. rész 7:16;
Nyitott szemmel XXI. Bahrtalo, fárao! 2. rész 8:12;
Nyitott szemmel XXII. Sorstragédiák 1. rész 9:9;
Nyitott szemmel XXIII. Sorstragédiák 2. rész 10:14;
Nyitott szemmel XXIV. Mélyélesség 1. rész 11:10;
Nyitott szemmel XXV. Mélyélesség 2. rész 12:10

Könyvesház

Boczor József:

A nagybányai Tersánszky Józsi Jenő könyvtár életéből 8:25

Csatlós Erzsébet:

Mint a rozmaryng a jó földben, avagy a népdal felszabadító ereje 9:25

Dukrét Géza:

Várad jelentősebb utcanevei 1940 és 1944 között 6:23;
A partiumi és bánási helytörténeti könyvkiadásról 9:27

Gaal György:

Teljesítménytúrák könyve 5:30

A. Gergely András:

Társadalmi kommunikáció, közösségi változás-univerzum 12:22

Krajník Nagy Károly:

Kalotatáj kettős szegelete 4:26

Kurta József:

120 éves a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet könyvtára 9:21

Lakatos Artur:

Retro-Sport, 2014 7:27

Máriás József:

„...nekem szülőhazám...” 6:21;
„Mert hite volt a népnek...” 8:23

Péter Éva:

Hasznos könyv karvezetőknek 12:20

Szalay József:

Magyarózd népzeneje Horváth István gyűjtései tükrében 10:27

Vallasek Júlia:

Milyen színű a valószínű? 2:25

Közösség

Ambrus Attila:

A kultúra és a reménység háza 8:10

Ábrám Zoltán:

Örmény múlt és jelen 5:12

Borbély Tamás:

„A legfőbb vonzerónk, hogy jó nekünk együtt zenélni” 4:4

Csatlós Komáromi Katalin:

„Bekopogtam, s Erdély kaput nyitott” 3:8

Csernák Béla:

A nagyváradi Posticum-ház 10:13

Dáné Tibor Kálmán:

„A régi táncházak kis közösségek alkalmi voltak” 5:4;
Keresztényebb és műveltebb társadalmat 8:4

Dávid Lajos:

„... a jó gondolatokból kellene több...”

Dukrét Géza:

XXI. Partiumi Honismereti Konferencia 10:11

Fejér Olivér:

Művelni és őrizni a földet 5:10

Fleisz János:

Hagyomány és civil építkezés 2:4

Gyarmati Zsolt:

A nyitott kapuk intézménye: Csíki Székely Múzeum 8:7

Halász Péter:

Huszonöt éves a Lakatos Demeter-egyesület 10:7

Horváth Sz. István:

Kötőjelesen életfogytiglan 7:5

Józsa Benjámín:

Magyar Nagyszében 12:4

Katus József:

Probus és az öregedés művészete 9:7

Kálóczy Katalin:

130 éves az EMKE 3:4;
A csapat 7:11

Kós Béla:

A dr. Kós Károly Alapítvány 11:4

Kránics Ervin, Szabó M. Attila:

A Szeben megyei EMKE történetéből 10:4

Lakatos Artur:

Bemutatkozik a Civil Szemle folyóirat 11:7

Maróti Andor:

Népművelés vagy közművelés? 1:8

Nyisztor Ilona:

Csángó gyermekek szavalóversenye Pusztinán 5:9

P. Buzogány Árpád:

Hetedhét népek meséit mondták Szentkirályon 4:10;
Fő, hogy énekeljenek 9:4

Széman Rózsa:

Horvátországi magyaroknál jártunk 1:4

Szőllősi Eszter:

Az Európa Tanács Kulturális Útvonalai 4:8

Vass Tibor:

„... a Dnyeper partján ütöttek táborot” 2:7

Szabadidő

Tőkés Árpád:

Ifi Tájfutó Európa Bajnokság lesz Kolozsváron 12:26

Színpad

Imecs Magdó Levente:

Mindentől függetlenül 6:4

Kerekes Edit:

A dzsungel könyve az Apáczai vegyeskarával 1:14

Palocsay Kisó Kata:

Bábszínház az egész világ (10) 1: 11;
Bábszínház az egész világ (11.) 2:13;
Bábszínház az egész világ (12.) 3:12

Illusztrációk

Albert Levente: 2:32; 3:23, 24, 25, 26, 27; 10:32

Ábrám Zoltán: 11:11, 12, 13; 12:10, 11, 12, 13, 14

Ádám Gyula: 7:1

Bakó Botond: 11:28

Balázs Imre: 9:12

Balogh Árpád: 8:11

Barabás Miklós: 6:17

Bartha András: 5:9, 32

Beyer M. Katalin: 12:16

Bíró Sándor: 5:18, 19

Biszak Szabolcs: 9:23, 24

Bordy Margit: 9:14

Boros Loránd: 7:17, 18, 19

Botár Edit: 9:14

Burckmayr, Hans: 6:20

Burján Gál Enikő: 8:17, 18, 19, 24

Cserna Károly: 6:19

Csobot Györgydeák Szabolcs: 8:6

Dávid Lajos: 7:7, 8, 9, 10

Demeter Zoltán: 1:32

Farkas György: 12:1

Farkas Mónika: 5:1, 4, 5, 6, 7, 8

Tudomány

Katona Miklós:

Oláh György: Életem és a mágikus kémia 6:29

Sas Péter:

„... nagyon érdekelnek úgy Kolozsvár, mint a te dolgaid.” 2:29

Serestély Zalán:

Interdiszciplinaritás: gyógyszer a szakbarbárság ellen 2:26

Váradai Nagy Pál:

Amatőrcsillagászat Kolozsváron a 2010-es években 11:29

Vadrózsák

Bakó Botond:

A Piros Pántlikás Zenekar harminc éve 11:25

Gergely Zoltán:

Hideg (Lakatos) Anna dalaiból 1:28

Győrfi Dénes:

Magyar lakodalom Nagyenyed vidékén száz éve 4:27

Krafcsik Katalin:

Gúny- és ragadványnevek Magyar-nemegyén 10:30

Nagy Béla:

Népművészek szolgálatban 11:23

Pozsony Ferenc:

Almás István 80 éves 1:30

Szűcs György Áron:

Egy ember, két tájház – érmelléki enteriőrök 7:29

Tóth Zoltán:

„Magam eveztem, ahogy bírtam” 6:25

Vajda András:

Asszonysors, asszonyszerep újíító múzeumi bemutatásban 8:26

Varga J. Csaba:

A mérai tájház: helyi értékek megőrzése és közreadása 12:24

Vezércikk

Benkő Levente:

Formát bontva: a kulturális sokszínűségről 8:3;

Hálóvendég vagy falustárs? 12:3

Dáné Tibor Kálmán:

Közművelődés napja 3:3;

Táncház – tegnap, ma, holnap 5:3;

Ígéretes újrakezdés 9:3

Győrfy Gábor:

A történelmi hitelesség tükrében 10:3

Jakab Gábor:

A húsvét keresztény üzenete 4:3;

56 szelleme ma is világít: 11:3

Kedves Anett:

Erdélyi Értéktár – érték, ami összetart 9:30

László Noémi:

Valami a magyarságról 1:3

Péter István:

Eldurvuló vicc 3:3

Sarány István:

Magyarosan 7:3

Toró Tibor:

Multikulturalizmus, vagy amit akartok 6:3

Hirdetések

A Kárpát-medence kultúrája másfél napra Kolozsvárra költözik – Kultivál 7:31

Nyisztor Ilona:

A VII. Pusztinai Zenetábor 7:31

Felhívás fényképperseny Kolozsvárról 4:31

Szoláth Hunor:

Tisztelt olvasó 3:31

Püsök Botond: 10:1

Rohonyi D Iván: 4:18

Sárdi István: 12:15

Sipos László: 1:8, 10, 13; 2:30, 31; 11:8, 9; 12:23

Somai László József: 3:16, 17, 18, 19; 4:11, 12, 13, 14, 15, 16

Szabó Kinga: 12:31

Szép Krisztina: 5:10, 11

Szolláth Hunos: 7:12, 13, 15

Szűcs György Áron: 7:32

Tókos Attila: 9:1, 4, 5, 6

Tőkés Árpád: 12:26, 27, 28

Turcza Hunor: 8:5

Valovits László: 9:8, 20, 26

Varga J. Csaba: 12:24, 25, 32

Vargha Mihály: 11:22

Vas Géza: 11:23

Váczi Roland: 6:8

Váradai Nagy Pál: 11:29, 30, 31, 32

ifj. Váró György: 6:32

Venczel Attila: 3:1

művelődés 2016

JANUÁR

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2 3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

FEBRUÁR

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29						

MÁRCIUS

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31			

ÁPRILIS

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2 3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	

MÁJUS

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
						1
2	3	4	5	6	7	8
9	10	11	12	13	14	15
16	17	18	19	20	21	22
23	24	25	26	27	28	29
30	31					

JÚNIUS

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					4	5
6	7	8	9	10	11	12
13	14	15	16	17	18	19
20	21	22	23	24	25	26
27	28	29	30			

JÚLIUS

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2 3
4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17
18	19	20	21	22	23	24
25	26	27	28	29	30	31

AUGUSZTUS

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

SZEPTEMBER

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					3	4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30		

OKTÓBER

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31						

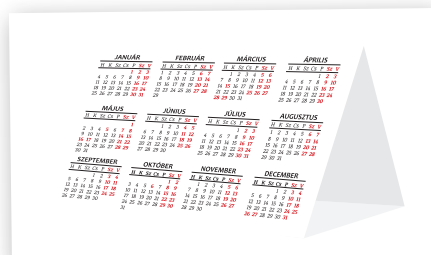
NOVEMBER

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					5	6
7	8	9	10	11	12	13
14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27
28	29	30				

DECEMBER

H	K	Sz	Cs	P	Sz	V
					1	2 3 4
5	6	7	8	9	10	11
12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25
26	27	28	29	30	31	

A Művelődés 2016. évi asztali naptára.
Vágja le, hajtsa össze a szaggatott vonalak mentén, majd ragassza meg!

***A Művelődés szerkesztősége áldott karácsonyt és boldog új esztendőt kíván
minden olvasójának, munkatársának és támogatójának!***